

B

E c o n o m i q u e

BEGRÄNSAD EFTERSÄNDNING

Vid definitiv flyttning återsänds
försändelsen med nya adressen på
baksidan (ej adressidan).

NORDISKA FÖRBUNDET FÖR KULTURLANDSKAP

Returadresser:

SVERIGE

Hälsinglands museum, Storgatan 31,
S-824 31 HUDIKSVALL.

NORGE

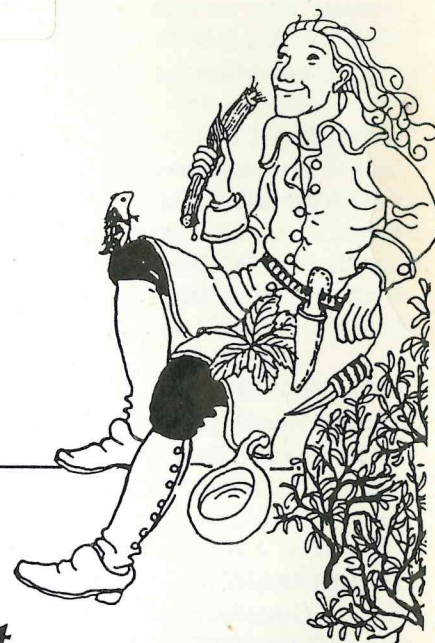
G Sør-Reime, Haugliveien10,
N-4030 HINNA.

DANMARK

P Grau Møller, Egevej 1,
Nr. Lyndelse, DK-5792 ÅRSLEV

FINLAND

L Eerikäinen, Vipunenvägen 14,
SF-00610 HELSINGFORS

Första uppropet Nordiskt symposium:

Samernas relation till landskapet, växterna och djuren - Samisk etnobiologi

Plats: *Ajtte - Svenskt Fjäll- och Samemuseum, Jokkmokk, Sverige.*
Tidpunkt: 17 - 19 juni 1999.

Etnobiologi är ett tvärvetenskapligt forskningsområde som studerar människans användande av växter och djur för alla ändamål. Forskningen inriktar sig särskilt på att dokumentera den systematiska traditionella kunskapen om hur växter och djur utnyttjas som livsmedel, medicin och råmaterial samt deras roll i sedvänjor, lekar, föreställningar och ritualer. Detta nordiska symposium inriktar sig på Samernas relation till landskapet, växterna och djuren - Samisk etnobiologi. Eftersom Sápmi breder ut sig från Kolahalvön i Ryssland i öster över norra Finland och Sverige till Norge i väster bedrivs idag forskning om samiska seder och bruk, både historiska och nutida, på flera olika platser i Norden, t ex Rovaniemi och Torneå i Finland, Alta, Bergen och Kautokeino i Norge samt Umeå, Östersund och Jokkmokk i Sverige. Målet med detta symposium är att samla de som forskar om eller är intresserade av samernas användning av växter och djur för att belysa den samiska etnobiologin. Symposiet kommer att vara uppdelat i fem olika sessioner, som var och en kommer att ha en inledningsföreläsning:

1. Etnobiologi i Norden
2. Samerna och landskapet
3. Samerna och djuren
4. Samerna och växterna
5. Bevarandet av samisk etnobiologi

Om Ni är intresserade av att få mer information om detta symposium så meddela Titti Bergman, Ajtte, tel. +46-971-170 70, fax: +46-971-120 57 e-post Ajtte@jokkmokk.se.

Föredrag - posterutställning

Om ni vill presentera ett kort föredrag eller en poster måste ni anmäla detta snarast för att erhålla ett särskilt utskick med instruktioner.

Sista anmälan för bidrag är 26 februari 1999.

Officiella språk kommer att vara skandinaviska språk och engelska.

Samordnare:
Håkan Tunon, PhD.
Swedish Biodiversity Centre (CBM)
/ Swedish Health Food Council
Div. of Pharmacognosy, Dept. of Pharmacy,
Uppsala University
Box 579, S-751 23 Uppsala, Sweden
Tel: +46 (0)18 471 49 34
Fax: +46 (0)18 50 91 01
email: hakan.tunon@pharmacog.uu.se

ISSN 1102 - 6553

NORDISKA FÖRBUNDET
FÖR KULTURLANDSKAP

LOMMEN

Kulturtidningen

22 * Februari 1999

Sommarfåglar, ängar och olika möten

I Rabén & Sjögrens stora bok om djur skriver C B Gaunitz att "det är en upplevelse att få se den stora och utomordentligt vackra aspfjärilen." Det tog ett tag innan jag kopplade samman det med Kurt Borellas uppgift om att "den store flotte poppelsommerfugl" försvann 1961. Vetenskapliga parenteser (L. Populi t ex) är ett gott stöd då det nordiska ordförrådet sinar.

Man undrar hur någon kan tala om "inflation i kulturarv" samtidigt som kulturlandskapet utsätts för den ena juvelkuppen efter den andra. Man får hoppas att författaren och miljöjournalisten Peter Hanneberg egentligen vill väcka opposition *mot* sitt uttalande, men det farliga med satirer och provokationer är att de så lätt blir missuppfattade. Två som blev skakade är antikvarierna Gren och Hoberg på Riksantikvarieämbetet. Dock kom deras reaktion för sent till den "Stora tidningen" för att det skulle anses aktuellt. Lommen är generösare!

Årsmötena är ständigt aktuella. Det ena hinner knappast avslutas förrän ett annat är på gång. Boka in 2-5 september 1999 för Skärgårdshavet - Åbolands skärgård. Det händer något när Förbundet håller årsmöte! Undrar någon hur det gick för pistolrövaren i Hudiksvall ber jag att få citera Lisbet: "Så er jeg tilbake på jobb og begynner å legge episoden i Hudiksvall bak meg. Skurken fikk 1,5 års fengsel. Nok om det."

Det är trevligt då en artikel ger upphov till en uppföljare. Så inspirerade Åke Carlsson vår vän Eiler Worsøe att skriva om buskar i danske høenge. Christer Boëthius har då fått sämre utdelning av svar på de frågor han ställde om fröspridning i det förindustriella jordbruket. Man vet så lite, man har bara en del "på känn".

En god vän har dock gett en förhandsinformation om några forskares studier av hur fröer sprids. Det kan vara intressant att titta på frön som häftar vid djur. Får är viktiga frötransportörer. 70% av de frön de transporterar i pälsen är från gräs. Man tittade särskilt på frön med fästeanordningar och fann då att frö från raklosta (*Bromus erectus*) satt kvar i pälsen till 15% efter två veckor. Efter samma tid satt 20% av frö från solvända (*Helianthemum nummularium*) kvar. När man gått igenom halva pälsen av ett får hade man funnit 8 511 frön från 85 kärlväxter.

Medelspridningsavståndet för humleblomster (*Geum rivale*) med kor är 27 m och maximalt 700 m. Sett på 17 växtarter utan särskilda anordningar för djurspridning varierar spridningsavståndet i kopäls normalt mellan 5 och 80 m, med 800 m som maximalt spridningsavstånd. Vägkantsarter visar sig spridas bra via kopäls. Kanske förklarar det varför de växer där de växer.

Christers ängsdagbok 1997, som utlovades i pris till alla som svarade, låter vi nu alla ta del av. Kanske kommer inom kort även 1998 års upplaga att inflyta.

För länge sedan hade Christer en fråga om exempel på ängslador med anordning för direkt utfodring. När jag var på studiebesök i Österrike i höstas hittade jag några sådana. Jag räknar med att få plats med en skiss i nästa nummer.

Det finns tyvärr alltid en del bidrag till Lommen som får stå över till kommande nummer. Låt inte förhållandet att bidrag inte blir införda omgående hindra er från att sända nya. Allt som kommer till redaktionen är verkligen inspirerande. Och det mesta kommer till användning.

En försändelse med material som verkligen glädde var den som kom från Ulla och Bernt Jonsson på VenäsvalLEN, som vi besökte vid årsmötesexkursionen. Den innehöll en mycket fin dokumentation av fäboden, som borde komma flera till del. I detta nummer finns ett foto på Stina Strandberg, född Jonsson, där hon bär en skruk med hö. Skruken är en korg som flätats från öppningen mot botten.

Notera att vi kommer att pröva en förändring i vår tidsningsproduktion. Akse Østebrot blir redaktör för ett temanummer som ska sätta sökarljuset på de nordiska ländernas gamla kulturmarker. Missa inte den uppmaning hon på ett annat ställe i tidningen riktar till alla er som har kunskaper, synpunkter och frågor i ämnet. Temanumret är ett led i arbetet med att genomföra förbundets handlingsprogram 1998 - 2005. Där hör särskild information om bevarande av slätter- och betesmarker till det som ska prioriteras i Norge. Temanumret ska bli användas för det ändamålet.

På motsvarande sätt kommer andra temanummer att produceras parallellt med den ordinarie utgivningen.

Websidor har nu haft sitt genombrott då det gäller att masssprida information. En sådan sida för Förbundet har också diskuterats en längre tid. Hittills har idén fallit på grund av att ingen vågar ta på sig uppdateringen, det vill säga hålla sidan fräsch. *Finns det någon som vill hjälpa till så kontakta styrelsen!*

I sammanhanget vill jag förmedla några bra adresser: Svenska miljönätet: <http://smn.environ.se/> som har länk till Kulturnät Sverige: <http://www.kulturnat.iva.se> Kulturnet Danmark: <http://www.kulturnet.dk> Kulturnett Norge: <http://camilla.nbr.no/Kulturnett/index.html> Menningarnet Islands: <http://www.menning.is> Grönlandsk kultur på nettet:

<http://camilla.nbr.no/ndlc/greenland>

Kultur.net -en nordisk oversikt: <http://www.kultur.net>

Via dessa adresser kan man länka sig nästan vart som helst, t ex <http://www.lansmuseum.a.se/> <http://www.linnaeus.uu.se/> <http://www.ou.dk/Hum/ForandLand/Dansk/index.htm/> <http://www.sametinget.se/> <http://www.finnsam.org/mal.htm/> osv.

Genom att gå in i ett stort biblioteks databas kan man få en överblick av all kulturlandskapslitteratur. Sök t ex på: <http://www.dbc.dk/> <http://www.nbr.no/> <http://www.kb.se/>

Varje år njuter jag av Bladkompaniets julbok där Anders Bjørgaard ritar och Sigurd Lybeck berättar om **Jens von Bustenskjold** och kumpanen **Plassbakk-kallen** och alla de andra bort i Oladalen. Ett gott stycke genuin norsk folklöre.

I 1998 års utgåva får man sig dessutom till livs en ordentlig lektion i etnobiologi. Då vi träffar Plassbakk-kallen har han just mött skomakaren.

-Jaså, skal du nedover og hamstre småhøy att? spurte Plassbakk-kallen og spyttet ut. -Nei, gutt, nå er je ute for å samle råstoff til juledrammen og håber at du au blir med, svarte skomakaren. -Hå slags råstoff skal det bli da? -Sisselrot, sa skomakaren og pekte opp mot Navarhaugknatten. -Der oppe står det råstoff til mangen salig rus! Plassbakk-kallen klødde seg oppunder fillelua og flirte. -At vi itte har tenkt på det før da, det er jo nesten skjære sukkeret.

Styrelsen förnyas. Vi hälsar Cristina välkommen och tackar Maria för hennes insats. Cristina gör reklam för boken "Då gräs och gröda gror" av Anna Westman. Kontakta Cristina så får ni köpa den för vänpriset 200:- SEK. En annan bok, eller ett praktverk i fem band, vi kan förvärva förmånligt är "Det svenska jordbrukets historia". 800:- i rabatt!

Sven Thorsen berörde i sin artikel två orimligheter, som han uppfattade det. Vi kan här berätta om **förnuftets seger**. 1. Livsmedelsverket tillåter nu att ost görs på opastöriserad mjölk. Försäljning får ske direkt till konsumenten men varan ska märkas, "Tillverkad av opastöriserad mjölk". 2. Länsrätten i Jönköpings län har funnit särskilda skäl att medge undantag från 24§ i Jordbruksverkets föreskrift om märkning av får och getter med öronbrickor.

Örontatuering är ett alternativ till öronbrickorna. Regler om örontatuering finns i Jordbruksverkets egna föreskrifter.

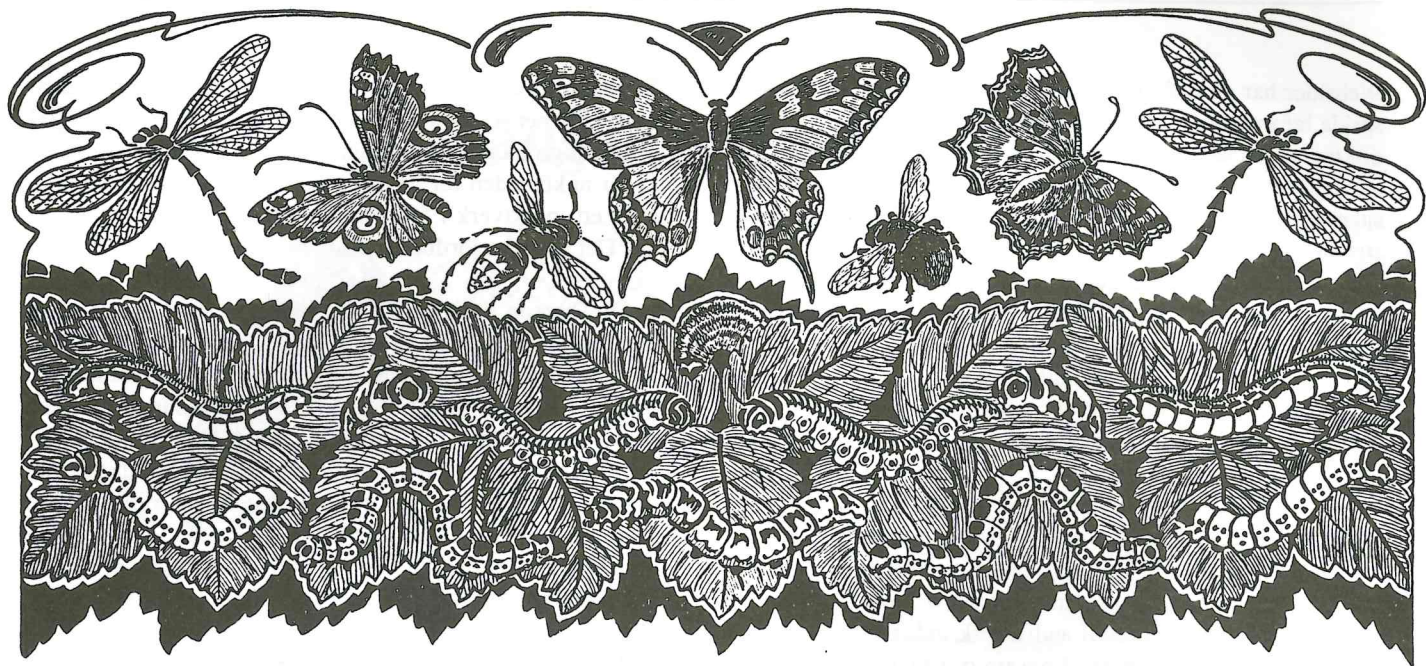
Till sist en uppmaning! Glöm inte att betala årsavgiften. Den behövs så väl. Gör också ett allvarligt försök att värva åtminstone en ny medlem. *Använd den nya vervebrosjyren!*

Komme fram til knatten krøp de rundt i grovura og reiv løs den kronglete sisselrota. Det var i massevis av den her og så søt at den smakte som reine sukkeret. -Det er mangt rart i naturen, sa skomakaren. -Ja, og mennesket skal gjøre seg Guds gaver til nytte, det gjelder bare å være oppfinnsom!

Da de kom fram til Plassbakk-kåken igjen, mol de sisselrota på kjøttkverna og laget til en durabel sats i den gamle tønna som hadde vært i bruk så mangen gang før. Plassbakk-kallen sleivet nedover til kremmeren og fikk gjærkiloet. Den gamle synderen sa at mjølet hans var så tregt at det trengte en bra oppkvikkelse. Det lønner seg itte å knusle med gjæren, flirte han.

Resultatet då? Historien ska inte återberättas utan sökas i originalet. "Sisselrotsusingen" blev dock klar som källvat-ten, höll "seksti prosent" och gav ett livligt rus!

Kurt Borella

Dagsommerfugle og Kulturlandskaber

"En del af de danske dagsommerfugles tilstedeværelse må opfattes som et kulturfænomen". Således skriver sommerfuglespecialisten Michael Stolze i sin smukke og uhyre velskrevne bog fra 1997, "Danmarks dagsommerfugle" (Gyldendal). Bogen er et resultat af et atlasprojekt om dagsommerfuglene, som gik ud på at dokumentere arternes tidligere og aktuelle udbredelse i Danmark. Mere end 600 personer deltog i undersøgelsen i årene 1990-94, heriblandt forfatteren af denne artikel.

Dagsommerfugle, sommerens "juveler"

Dagsommerfugle er fredlige insekter, som vi som regel forbinder med gode sommeroplevelser. De er ofte smukke og farvestrålende og man kan komme dem ganske nær når de suger nektar på havens blomster. Men, at de "flyvende ædelstene" som de også er blevet benævnt, i høj grad er afhængige af hvordan vi mennesker bruger og indretter landskabet er måske nyt for mange.

Ved gennemlæsningen af Michel Stolzes bog får læseren udover de flotteste og mest instruktive farvefotos af de danske arter taget nogensinde, en beskrivelse af landets mange varierende naturtyper, såsom skovenge, stævningeskov, skovhaver, overdrev, heder mv. Disse naturtyper udgjorde en stor del af det danske kulturlandskab indtil århundredeskiftet.

Kraftig tilbagegang i Danmark

Atlasundersøgelsen viste, at indtil ca 1950 var den danske sommerfuglefauna rig på arter, udbredt over store dele af landet i "de gamle landskaber" af ovennævnte naturtyper. Siden har tilbagegangen været markant og accelererende. 73

arter er i dag hjemmehørende i Danmark, mens 10 arter betragtes som uddøde, de fleste siden 1960. Mange af de øvrige arter er i kraftig tilbagegang, kun få i fremgang.

Tilstanden i Europa

Tilbagegangen i Danmark hænger sammen med en ligeledes kraftig tilbagegang i sommerfuglebestanden i hele det nordvesteuropæiske landbrugsområde. Nogle lande har haft en endnu kraftigere tilbagegang end Danmark, mens den ikke er lige så markant i de øvrige nordiske lande. Set i europæisk sammenhæng har f.eks. Sverige en artsrig og varieret sommerfuglefauna som afspejler det værdifulde kulturlandskab der endnu findes mange steder i landet, specielt i den østlige del. Den rigeste insektsfauna findes jo længere østpå man kommer i Europa; f.eks. har De Britiske Øer kun 54 hjemmehørende arter, mens Finland har 95! Dette hænger sammen med det kontinentale klima, tørre varme somre og kolde vintre. De artsrigeste område i Europa er det SØ Frankrig, hvor arter fra mange klimaområder støder sammen og hvor der samtidig findes et rigt udbud af ekstensivt drevne landbrugsområder og naturtyper, et mosaikartet landskab.

Hvorfor tilbagegang?

Men hvorfor er Danmark blevet et dårligt sommerfugleland? Forsvinder arterne af samme årsager som har betydet tilbagegang og forsvinden for mange plante- og dyrearter i dette århundrede, nemlig på grund af de store driftsændringer indenfor land- og skovbrug, eller sagt mere enkelt grundet vores måde at leve nutildags? Vi ved fra den svenske Ängs- och Hagmarksinventering (naturligt græsbæ-

rende arealer, i Danmark svarende til naturenge, overdrev og græsningskov), at de største naturværdier findes i det gamle traditionelt passede landskab.

Svarene på disse spørgsmål finder man ved at gennemlæse Michael Stolzes 382 sider store bog som er en guldgrube af personlige iagttagelser. Den er samtidig en yderst værdifuld dokumentation af hvor rigt og varieret det danske landskab har været langt ind i dette århundrede og hvor langt landskabsforarmningen er fremskreden.

Samspeilet med de vilde dyr

Levesteder og naturtyper er beskrevet med præcision og indlevelse som er en fornøjelse, f.eks. beskrivelsen af levestederne for den i Danmark siden 1961 desværre uddøde Mnemosynesommerfugl (Parnassius Mnemosyne): "Mnemosynen levede i lysninger i ældre løvskove med god muldjord. Periodelis kvæggræsning i skoven har utvivlsomt favoriseret forekomsten af den næringselskende Liden Lærkespore (c. Intermedia) der var artens vigtigste foderplante i Danmark. Man skal måske betragte de danske mnemosyneforekomster som et levn fra en tid, hvor store planteædere som urokse, elg, kronhjort og vildsvin dominerede i skovene og skabte de nødvendige lysninger. Senere overtog tamkvæg til dels denne rolle indtil fredsskovforordningen i 1805 forbød græsning i de fleste skove."

De gamle skovegne rig på arter

Fredskovforordningen af 1805 med dens adskillelse i land- og skovbrug har utilsigtet betydet begyndelsen til enden for flere danske sommerfuglarter, og hvad være er, vi har desværre endnu ikke set slutningen på denne tilbagegang. Især de gamle løvskovegne, dvs. Sjælland, Lolland-Falster-Møn, Fyn-Langeland og Østjylland, rummede et væld af skovenge, dyrehaver, skovhaver og fugtige overdrev hvor mange insektarter, heriblandt dagsommerfuglene havde retræte poster. Op gennem dette århundrede blev driften på disse arealer langsomt opgivet, nogle er groet til men mange blev tilplantet og oftest med nåletræ.

Stormfaldet 1967

I forbindelse med den omfattende orkan i oktober 1967 blev især de sydøstdanske (og skånske) løvskovdistrikter hårt ramt; denne katastrofe førte faktisk til et "kunstigt åndedræt" for en af vore allersjældneste arter, nemlig Skovhvidvingen (L. Sinapis) i Almindingen på Bornholm. Efter stormfaldet blomstrede bestanden op på de mange smålysninger der var opstået og i begyndelsen af 70'erne kunne arten opleves i hundrevis i skoven; da skoven atter lukkede sig fik sommerfuglen det sværere og i dag hører den desværre til en af de arter vi mister, hvis ikke særlige forholdsregler i skovbruget iværksættes. Ifølge Michael Stolze er statsskovvæsenet opmærksom på problemet og skovdriften søges indrettet så skovhvidvingens behov imødekommes. Orkanen i 1967 blev dog på sigt dårlig for de danske dagsommerfugle; de private skovdistrikter i

Danmark mistede efter stormfaldet tilliden til løvtræet, som man hidtil havde betragtet som stormfast. Da samtidig priserne på nåletræ var stigende og nåletræets økonomiske overlegenhed blev doceret på de højere læreanstalter, blev omfattende lysninger og stormfaldsarealer, som var til gavn for sommerfuglene, tilplantet med nåletræ, mest rødgran (P. abies).

Arterne forsvinder fra Sjælland

Godsernes dyrehaver, enge og haver omkring skovløberstederne er i stor udstrækning blevet tilplantet med juletræs- og pyntegrøntbevoksninger; skovene blev mere mørke og lukkede, hvilket har betydet en rivende tilbagegang for mange arter og uddøen af 4 arter dagsommerfugle med sjællandske skovenge som levested, nemlig:

- Mnemosyne (P. Mnemosyne) 1961 (Jægerspris Nordskov)
- Mosepletvinge (M. Diamina) 1982 (Skovmoser i Nordsjælland)
- Herorandøje (C. Hero) 1982 (Vemmetofte Dyrehave)
- Terningesommerfugl (H. Lucina) 1960 (Allindelille Fredsskov)

Disse arters forsvinden fra de sjællandske skovenge og -moser symboliserer også et farvel til de sidste rester af det skovsjælland, som helt op til vore dage har haft fællestræk med de oprindelige skove som var groet frem efter sidste istid; skove som husede store græsædere og efterhånden også mennesker og deres husdyr til at skabe og "vedligeholde" lysningerne i skovmassivet.

Terningesommerfuglen og skovdrift

Den lille smukke Terningesommerfugl (H. Lucina) er afhængig af sådanne lyse skove hvor "forstyrrelser" skaber smålysninger, lysbrønde og kratskov, helst med megen buskvækst. Hvis sådanne Forstyrrelser" ophører gror lysningene til og dette har betydet artens forsvinden fra Sjælland.

Den er i Danmark kun fundet på Sjælland og her på små skovenge og -lysninger, der blev holdt åbne af plukhugst, græsning eller høslæt. Forudsætningen for at arten kunne leve her var store bestande af artens foderplante Hulkravet kodriver (p. Veris) samt en kalkrig jordbund.

Løvenge, som vi kender dem i det øvrige Norden var der ikke tale om, men på Midt- og Østsjælland havde man tradition for flersidig drift på høje enge og på de næringrige lavbundsarealer, der havde været holdt åbne i århundreder.

Allindelille Fredsskov nord for Ringsted, som udgjorde artens sidste flyvested i Danmark, er en højtliggende løvskov der hviler på en stor kridtknold. Kalk i så koncentreret grad er skovfjendsk og skoven har måske aldrig været helt lukket, men hist og her bestået af små lysninger og lysbrønde. Man kan forestille sig at der meget tidlig har været menneskelig udnyttelse i form af hugst, afgræsning og høslæt; disse indgreb har efterhånden været med til at gøre de eksisterende lysninger endnu større. Op gennem dette århundrede mistede engene efterhånden deres betydning, samtidig med at mange af dem blev tilplantet med Rødgran (P.abies). Den flersidige drift af skoven blev afløst af regelret skovbrug; dette betød en rivende tilbagegang for

Teckning efter Harald Wiberg i Djur

den sjældne flora, indeholdende bl.a. Horndrager (A. Pyramidalis) og Flueblomst (O. Insectifera) og insektlivet, hvor Terningesommerfuglen sidst blev set i 1960.

Siden da er grænerne blevet fjernet fra lysningerne og hslæt i landskabsplejeregime indført, hvilket har betydet en floramæssig bedring, men sommerfuglen er borte og kommer ikke tilbage af naturlig vej. Heldigvis findes arten endnu i spredte bestande i den østlige del af Sverige, hvor der stadig er områder med gammelt kulturlandskab; almindeligst er den på Midtøland, hvor den findes i den særprægede og mosaikartede "Mittlandsskogen", hvor der bliver udøvet det kulturtryk som arten er afhængig af.

Ovenstående er blot endnu et eksempel på, hvor afhængig mange arter er af kulturlandskaber med hævdunden traditionel drift; vi må huske på, at de gamle driftsformer ofte har været anvendt i århundreder, hvorfor mange arter har haft tid til at tilpasse sig til forholdene. Nutidens radikalt ændrede driftsmetoder betyder ofte så hurtige forandringer, at arterne ikke når at tilpasse sig til de nye vilkår.

Tilbagegangen tager fart

Så længe som det åbne land henlå som store arealer marginalt udnyttede overdrev- og høslætsarealer, klarede de fleste arter af dagsommerfugle sig fint, selvom visse skovarter havde tilbagegang. Fra slutningen af 1700-tallet blev mange

I ängen trivs många dagfjärilar. Pärlemorfjärilens fläckar glittrar, citronfjärilen lyser, makaon väcker beundran och påfågelläget tittar med sina ringfläckar.

overdrevsarealer pløjet op til ager, skovene indfredede og husdyrene forsvundet fra skoven; de spredte lunde og skovrester som kom til at ligge uden for det egentlige skovgærde blev hugget bort og nyopførte gårde blev spredt ud over landskabet. Gennem det sidste århundrede er de store hedearealer i Jylland blevet tilplantet med ensformige nåletræsplantager eller opdyrket, alt sammen til skade for dagsommerfuglene.

Op gennem dette århundrede har tilbagegangen for mange arter været markant, og som tidligere nævnt, været katastrofal for 10 af de mest kulturberoende arter som desværre nu er forsvundet ud af landets fauna.

En nok så væsentlig årsag ud over den landskabelige forandring, er den udbredte brug af kunstgødning som har fundet sted på mange arealer; gødningen bevirker at den alsidige flora bliver udkonkurreret til fordel for få højt voksende græsser og urter. Den tætte vegetation gør at lys og varme ikke når jordbunden, hvorved mange arters larver og pupper får problemer med at udvikles. Det kraftige kvælstofnedfald fra luften, i visse dele af landet skønnet til 20-25 kg N/ha/år, har sandsynligvis også en negativ effekt på sommerfuglebestanden, dog er dette ikke endeligt klarlagt. Den øgende brug af kemiske midler i landbruget har haft en negativ effekt, idet levende hegn og rest- og naboarealer indimellem kan nyde godt af sprøjetåger.

Juvelerøveriet

De 4 arter fra skovenge er tidligere nævnt. Herudover er 2 arter med levested i moser forsvundet, Svalehale (P. Machaon) 1978, og Stor Ildfugl (L. Dispar) 1955. Fra tørre overdrev og ruderaer er Sort Ildfugl (L. Tityrus) forsvundet fra Sydfyn i 1986, og indtil først i 90'erne regnede man også den Grønbrogede Kålsommerfugl (P. Daplidice) for forsvundet, men siden da har den optrådt i pæn mængde i forbindelse med de varme somre 1992 og 1994. Det bliver spændende at se om den er vendt tilbage for at blive!

Den store flotte Poppelsommerfugl (L. Populi) optrådte kun få årtier i frodig-fugtige løvskove på Lolland; herfra forsvandt den i 1961. I 1996 forsvandt den lille smukke Perlemorrandøje (C. Arcania) fra sit sidste flyvested i Midtjylland. Arten var i Danmark knyttet til varme, lyse egekrat i Jylland, men er gennem mange årtier gået tilbage og efterhånden forsvundet fra det ene flyvested efter det andet. Arten er sandsynligvis hævdunderende, idet artens tilbagegang hænger sammen med en aftagende udnyttelse af de jyske egekrat: Egekrattene får lov at gro op til højskov, bliver mørkere, afgræsningen ophører og dermed forandres bundfloraen hen imod mere massiv græspels. Endnu er det måske for tidligt at afskrive arten, men den blev ikke iakttaget i 1997!

Fremtiden

Desværre må vi påregne at flere arter afhængig af en aktiv drift og vedligeholdelse af gamle kulturlandskaber, såsom bondeskove (afgræsning, plukhugst), stævningeskov

(stævning, afgræsning, høslæt), heder (afgræsning, afskrælning af hedetørv), moser (afgræsning, høslæt), overdrev (afgræsning) og naturenge (afgræsning og høslæt), vil forsvinde i løbet af de næste årtier, hvis ikke en aktiv drift af disse "naturtyper" kommer i gang. Desværre er der ikke meget der tyder på at strukturudviklingen indenfor landbruget kommer til at begunstige mindre alsidigt drevne brug. Landskabspleje og naturgenopretning kan i nogen udstrækning vende udviklingen, men langt fra skabe det netværk af små og større levesteder som bl.a. dagsommerfuglene er afhængige af. Hertil kræves at vi for alvor får naturaspektet inddraget i den daglige udnyttelse og drift af vore land- og skovbrugsarealer.

Vi kan vælge at betragte en del af vore dagsommerfugle som et kortvarigt kulturfænomen; men som det framgår af ovenstående mener jeg, at forekomsten af visse dagsommerfuglearter i en landsdel, er en god indikator for et indhold af værdifulde kulturlandskaber med varieret flora og fauna.

Dagsommerfuglene udgør en lille meget veldefineret insektgruppe, som vi takket være indsamlinger over et langt tidsrum og nedskrevne iagttagelser, har vældig godt styr på.

Er det nok?

Interessen for at arbejde med at bevare nogle af vore mest sårbare og truede arter, vil fremover være stigende og midler hertil vil sandsynligt blive afsat. De næste årtier vil vise om det er nok til at forhindre at flere arter forsvinder fra landets fauna.

I skymningen kommer svärmarna brummande med hungrigt utsträckta tungor. Efter Wiberg.

Christer Boëthius

Ängsdagbok 1997

I **April** lämnade jag några säckar ängshö till ett ALU-projekt i Vingåker. Man tänker anlägga en äng och ville ha ängafrö. Hur det gick är det ingen som vet.

I början av **Maj** fagades ängen på samma sätt som skett de senaste åren. Att tidpunkten för fagningen drar in i maj beror på kylig vår och norrläge. Enligt gamla märken sker ändå fagningen i vitsippstid.

Under **Juni** har jag som vanligt hållit efter ohävsarter som hundkäx, högvuxna gräs och örnbräken.

20/6 slog jag ur gränsdiket mot Wijk och vägkanten för att förhindra att oönskade arter kryper in i ängen. Från "Ängvaktarns" tomt kryper kärs (kirskål) så sakta in på ängen. Hur fasen gör man?

Runt **20 Juli** rasslar det om skallrornas fröhus.

25 Juli. Länsstyrelsens liekurs genomfördes med ett 20-tal deltagare och med Charlotte Hamilton som ansvarig tjänsteman och med Leif Rooth som praktisk instruktör, samt med mig som hjälpreda.

Behovet av kursen kan man säga var skriande av de felställda och mycket slöa liarna att döma.

(Tillverksmässigt måste liekulturen höjas, om vi ska orka använda dem. Man borde nog acceptera att en lie kostar runt 3000:-, då man i många fall "ledigt" går och ger 5-6000:- för en slätterbalk. En väl skött bra lie är mycket mer driftsekonomisk än en slätterbalk samt mindre miljöbelastande och man blir jåkligt trött av att flänga runt med en slätterbalk i diken och runt sten och backar också. Dock kräver liens teknik helst, som Leif sa, en kvart om dagen på sommaren för att man skall bli vän med den och nå fram till den glädje som faktiskt kan spira ur ett kunnigt förhållande med sitt redskap.)

3 Augusti. Slätter. Så blev det då tionde gången gillt. En varm och lite kvalmig dag, dock utan det åskväder som dagen innan gav ca 30 mm på en halvtimme. Så för att inte packa med traktorn, kunde jag inte slå före så mycket som jag brukar. Slätterlaget gjorde ändå en fin insats som nådde nästan lika långt som i fjol. Litet på det magraste blev kvar att ta hand om för mig och korna. Vi som var med på slätter-97 förtärde traditionsenligt sill och potatis till lunch, samt hembakt limpa med ost. Jonas Axelsson, Sören Gustavsson och Volsi sjöng och spelade för oss. Vad vore slättern utan musiken? Under förlängd lunchrast bringade

Publikationen Christer skriver om är nu klar. Den heter "Det gamla i det nya". Beställ av Hans Sandberg, tel 0155-283 603. Där finns fotot av Christer och mycket annat. Även Nisse Forsheds varning till hamlare.

Jan Elmhag lite ljus över ängsslåtterns mysterier genom ett litet föredrag. Vi som svingade liar och räfsor var förutom nämnde Jan, följande: (Tack för i år allihopa.) Erik Pettersson, Ella Boëthius, Fru Fröjd med dotter, Rut och Roland Eriksson, Olle Holmberg, Gunilla Andersson, Rolf Olsson, Christer Gillner, Tomas Grankvist, Hans Eriksson med sonen Björn, Hans Næss med fru, Robert Buskas med far och mor, Jessica Boëthius, Åke och Emil Boëthius, Inger Wikström, Amanda Boëthius, Nina Askelöf, Elisabeth Baunach (reporter) samt jag Christer Boëthius. Fasen, jag glömde ju herr och fru Hedman. Med musikerna blir det så 32 st, inte så pjåkigt.

23 Augusti. Efter att ha ägnat större delen av dagen åt att få i ordning elstängslet runt ängen, släpptes så korna (25 st + kalvar och tjur) för efterbete.

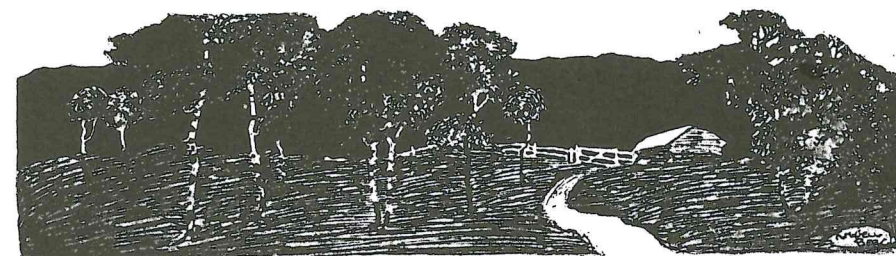
(Av årets hö, 2 balvagnar, kördes 1 lass till komposten. Det andra lasset vändes och torkades på ängen, för att därefter bli foder till ungtjurarna. När dom väl hade fnyst och stångat färdigt med höet, så åt dom det hellre än kraftfodret.)

24 Augusti. Hackat om en gammal brännfläck för att så klätt och råglosta. (4/8. Berättas kan också att några fång av det artrikare ängshöet lades ut på det vi kallar Vargakullen, åkerholme, för att fröa av.)

27 Augusti. Sådde brännfläcken på så vis att jag från magasinshuset hämtade ner en säck med klätt och råglosta (otröskat) och bredde ut halmen över den omhackade brännfläcken. Sedan gick jag runt och trampade ur fröna och lät allt ligga. Halmen hade hängt 2 år i taket. Fläckens yta är 16 m². Meningen är att när fröna grott ska halmen tas bort.

1 September. Jag fick lite hjälp med min odling av tjuren och tjurkalvarna som hade mullat sig i såjorden. Så var det några som sovit över där, så det blev både myllat och väl-tat. Dom hade väl kunnat gödsla lite när dom ändå höll på. Efterbetet avslutat och elstängslet nertaget.

2 September. Brutit löv på ängen, 2 lindar, en björk.

Cristina Prytz

Hejsan allesammans, mitt namn är Cristina Prytz och jag har blivit invald i styrelsen istället för Maria Nyman, som tyvärr tycker att hon inte får tiden att räcka till. Jag kommer att fungera som kontaktperson i Sverige och jag hoppas Ni hör av er till mig med frågor och idéer till styrelsen!

Sedan fem år tillbaka arbetar jag på Julita - Sveriges lantbruksmuseum. Det fungerar som en avdelning och ett friluftsmuseum under Nordiska museet. Nu arbetar jag främst med utvecklingen av museet, föremålsutställningar och en presentation av Julitas marker. Vi vill visa det levande kulturarvet, växter och djur samt det dynamiska landskapet på Julitas 2 000 hektar. Till sommaren tog vi fram en bok om Sveriges agrara utveckling. Den heter "Då gräs och gröda gror".

Livet är fascinerande och man vet aldrig vart det kommer att leda. Jag är humanist i botten och har studerat språk, t ex ryska och läst öststatskunskap.

12 September. Hans Sandberg från länsstyrelsen kom tillsammans med Åke Carlsson och Tore Hagman, som hyrts in för att göra en publikation om sörmländska fodermarker. Så jag blev fotograferad under hamling av den tvåstammiga sälgen på ängen. Trevliga herrar, men det är alltid så bråttom. Jag fick ovetat av brorsan för vi skulle ju så höstvet, men det gick till sist det också, halv 1 på natten var jag klar med skiftet.

14 November. Sitter och tittar i ängsdagboken och kommer att tänka på att Åke Carlsson i en telefonintervju, med anledning av den nämnda publikationen, frågade mej hur allting började. Ja det är inte lätt att veta vilket som var först, hönan eller ägget. Men jag måste nog säga att Nordiska Förbundet för Kulturlandskap och de människor jag mött där haft en avgörande betydelse. De kunskaper de förmedlat har varit en stark inspirationskälla och orsak till den inriktning allting fick. Men hade inte Leif Rooth varit hit och köpt en bagge en gång och berättat om det då nybildade Förbundet, så vet man inte hur det hade blivit. Då hade man nog vilsen irrat runt i ruderatspenaten sökande efter livets mening.

Kelvin och Lena, Märten, Karl-Adam, Torleif, Åke och många fler, alla har de frikostigt delat med sig av sina rikedomar. Inte för att jag vet riktigt varför, men årsmötet på Åland 1987 var en stark upplevelse. Inspirationen satt i i flera år.

En sommar i Moskva gav recept som blinier och många härliga soppor. De bakar fantastiskt gott bröd i Ryssland. Däremot är det lite svårt att vänja sig vid surkål och surkålsdricka eller deras kokta kött. En vinter arbetade jag i Österrike. Jag har också varit i USA och Minnesota en tid.

Så halkade jag in på Julita där jag arbetar tillsammans med vår biolog. Den senaste tiden har jag läst agrarhistoria och agrarhistorisk landskapsanalys. I stället för att sitta i en dragig lägenhet i Moskva eller på en datja, bor jag i ett litet hus i Julita tillsammans med labradoren Katja.

Jag hoppas Ni haft en härlig jul och att 1999 blir ett underbart år!

Många hälsningar,

Cristina.

Eiler Worsøe

Jeg tror ikke, at danske buske blev flyttet

Også førhen var det sjældent, at man omhyggeligt fortalte om noget, man ikke gjorde. Alene det at noget ikke nævnes, er næsten bevis for, at det ikke fandt sted. Efter at have læst Åke Carlssons artikel i Lommen nr 21. fra maj 1998. Den form for bevisførelse vil jeg her bruge til at sandsynliggøre, at heller ikke i danske høenge med træer gjorde bønderne noget for at træerne skulle have flyttet deres vokseplads.

En høeng på det østlige Fyn

I byloven for Refsvindinge fra 1773 (Bjerger & Søegaard 1904-1906) står der i afsnit V. "Om høesletten" under punkt 6 således: "hvor der er hugget skov i foråret, skal enhver vogte sig, at han ei kommer skoven nær og med leen enten afhugger eller beskadiger de unge skud". Punkt 7 fortsætter: "Når de i Nyemarken vil slå omkring skoven, da skal hvert laug slå sit i samling og siden dele høet, på det ingen af gierrighed skal gjøre sig selv ubodelig skade vad at slå skoven for nær og beskadige eller afhugge de unge skud". Nyemarken var byens bedste høeng, en enghave med stævne træer, af hvilke der fandtes enkelte rester endnu for 25 år siden i området, som nu er kulturskov. Endelig hedder det i punkt 8: "Denne samlings slet forrettes af mændene selv, og må de ei sætte skylden på deres folk, hvis den unge skov bliver afhugget". Her ses ikke et ord om at søge træernes voksepladser ændret.

Driften i Viemose Strandhaver

Strandhavernes forhold fremgår meget tydeligt af det smukke matrikelkort fra 1772. Kortet viser Strandhaverne delt op i risgærdede lodder til hver af byens gårde. Man ser buskadsser af mange forskelleige størrelse adskilte af engarealer. Af Munks omtale (1969) fremgår det, at det er en underskov til produktion af båndkæppe - tondebånd. det fremgår også, at der i engbunden findes 180 stumper pløjjord, men de er ikke vist på kortet, formentlig netop fordi de - i modsætning til pløjjord, men de er ikke vist på kortet, formentlig netop fordi de - i modsætning til hasselbuskadserne - skiftede plads fra år til år. Kun lejlighedsvis blev der græsset i strandhaverne, hvor der foruden underskov af hassel og naur var overskov af eg.

Det oplyses, at bondens hasselstubbe beskyttede godsejerens opvækst af eg og bøg i skovhaverne - i Danmark var underskoven på denne tid normalt bondens, mens overskoven var godsejerens. Havde man søgt at få haslerne til at flytte sig, kunne de ikke have beskyttet nogen opvækst.

Man lader med vilje haslerne brede sig ud i skovens pløjjord og græsbund, fordi båndkæppene er mere værd end kornet fra det samme areal. I sikkerhed bag Strandhavernes gærder vokser nøje optalt antal podede frugttræer. Haslerne er ikke optalt, men deres udbytte er nøje anført i læs båndkæppe eller gærdsel. Det var nødvendigt at styre skyggen fra høje træer. Bonden kunne selv ordne naur, for

den var hans egen. For eg og særligt bøg måtte de håbe på, at herremanden huggede eller tyndede, når det var passende.

Skyggende bøger forsvant

Bogens hensigt er at fortælle om, at bønderne ikke begår ulovligheder i Strandhaverne. Aligevel får man en mistanke om, at somme bønder somme tider sørgede for, at skyggende bøger forsvant. I forbindelse med denne beskrivelse af driften havde det været naturligt at omtale det, hvis man virkelig tilsigtede at få haslerne til at skifte plads.

Bønderne i Viemose regnede selv med en bestemt indtægt ved slag fra hver af delene pløjjord, frugttræer og båndkæppe. Engen omtales ikke i den forbindelse, for høet brugte de jo selv. Det fremgår da også af en del regnskaber, som blev fremlagt i forbindelse med forhandlinger om udskiftning af jordfællesskabet, at intægten lå ret fast fra år til år. Båndkæppeskovens værdi blev fastsat efter den tid, der var forløbet siden sidste stævning. Havde man pillet ret meget ved nogle af alle disse forhold, ville det snart have afspejlet sig i regnskaberne. Desuden ville det have været vanskeligt for bønderne at fastholde deres ældgamle rettigheder ved udskiftningen, dersom underskoven havde skiftet plads.

Bjerger, P. & T. J. Søegaard, 1904-1906: Danske Vider og Vedtægter. Bind i. Lehmann & Stage. København.
Kort- og Matrikelstyrelsens arkiv: Kort over Viemose Byer beliggende udi Wordingborg Amt, Kallehauge Sogn. 1773. Ældste rulle.
Munk, H., 1969: Hasselskoven. Eget forlag. Jægerspris.

I Prins Valiants kølvatten

Orkney och Shetland var de ögrupper norr om England som först koloniserades av nordbor. Prins Valiant av Tule kom på 500-talet berättar Harold Foster. Under Harald Hårfagers förtryck på 800-talet följde en massivare utvandring.

Til Orkenøyene med Nordisk forbund for kulturlandskap

Vi planlegger tur til sommeren, fra lørdag 18 - lørdag 25 juli, og undersöker nå om det er interesse blant medlemmene (og evt. familiemedlemmene).

Reiseleder vil bli arkeolog Arnvid Lillehammer ved Arkeologisk museum i Stavanger.

Lillehammer har vært på Orkenøyene mange ganger både privat og som reisearrangør/guide for historielag og sitter inne med et vell av kunnskaper om øyriket.

Tidspunkt: Uke 30 fra

Pris: Ca. 7000 - 7500 Nkr.

Reisemåte: Fly fra Bergen - Kirkwall - Bergen

evt. Stavanger - Aberdeen - Kirkwall tur/retur

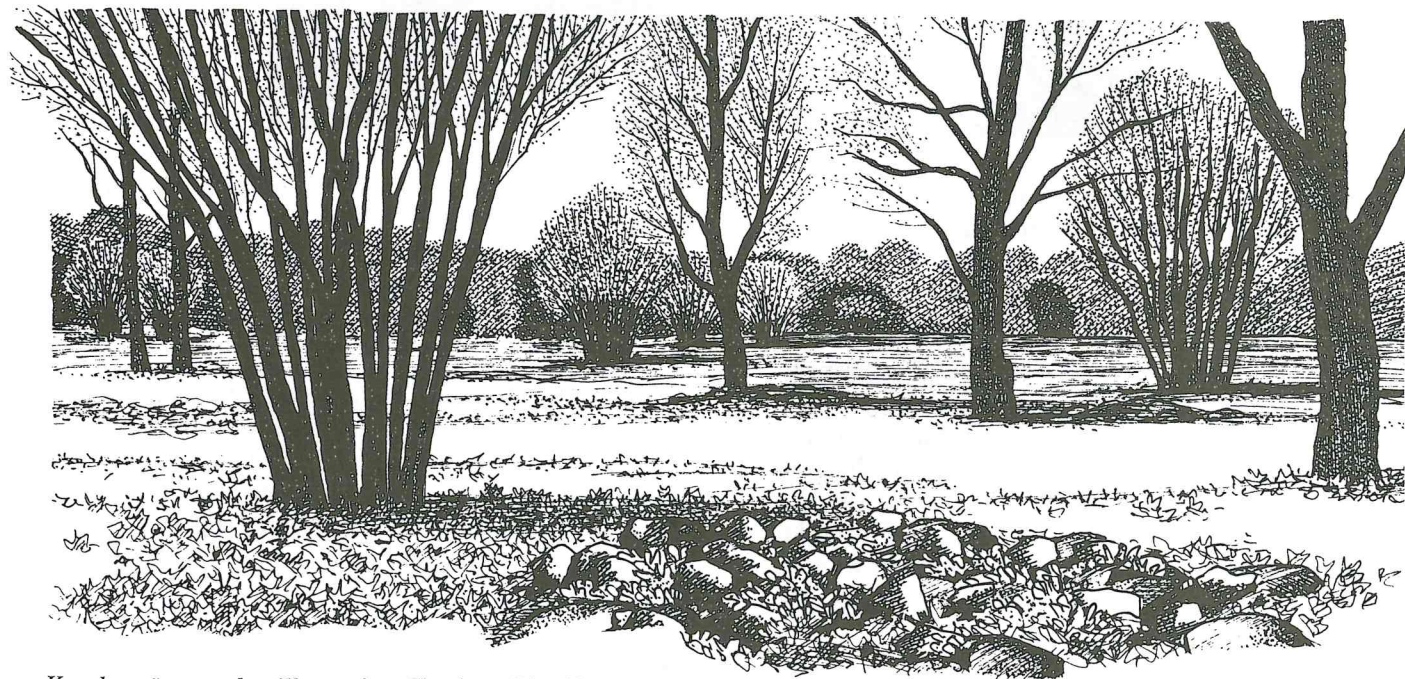
Overnatting: West End Hotel (med forbehold)

Antall: Opptil 20 personer

Ved stor interesse kan der også være muligheter for plass ved en tur planlagt fra lør. 27 juni - lør. 4 juli.

Frister dette? Meld din interesse jo før jo heller, **FØRSTEMANN TIL MØLLA.....**

Påmelding (ikke bindende) til Arnvid Lillehammer, Arkeologisk museum i Stavanger, Boks 478, N-4001 Stavanger. Tlf. 47-51-846060 eller Fax. nr. 47-51-846199

Kanske stämmer den illustration Charlotte Rinaldo gjorde för Riksanitkvarieämbetets faktabladskartong 1995 med det landskap med "pløjjord og hasler" som Eiler berättar om.

Den danske Naturskovsstrategien

Der er gjort en særlig indsats for at fremme skovenes biologiske mangfoldighed. I 1992 udarbejdede Skov- og Naturstyrelsen "Strategi for de danske naturskove og andre bevaringsværdige skovtyper". I årene efter blev udpeget store arealer i statsskovene til formålet, og Skov- og Naturstyrelsen indgår aftaler med private skovejere om også at bevare særlige skovtyper.

I statsskovene er der udlagt 65 større områder med urørt skov og gamle driftsformer. Så vidt muligt består områderne af skov, hvor træerne er efterkommere af den skov, der naturligt er indvandret på stedet. Her findes dog også plantet skov, hvor træerne kan stamme fra andre egne.

I dele af områderne ligger skoven *urørt*. Ellers drives skoven med gamle driftsformer. Det kan være *plukhugst*, *græsningsskov* eller *stævningskov*. Forskellige typer af disse særlige driftsformer har tidligere været vidt udbredt i Danmark.

PLUKHUGST

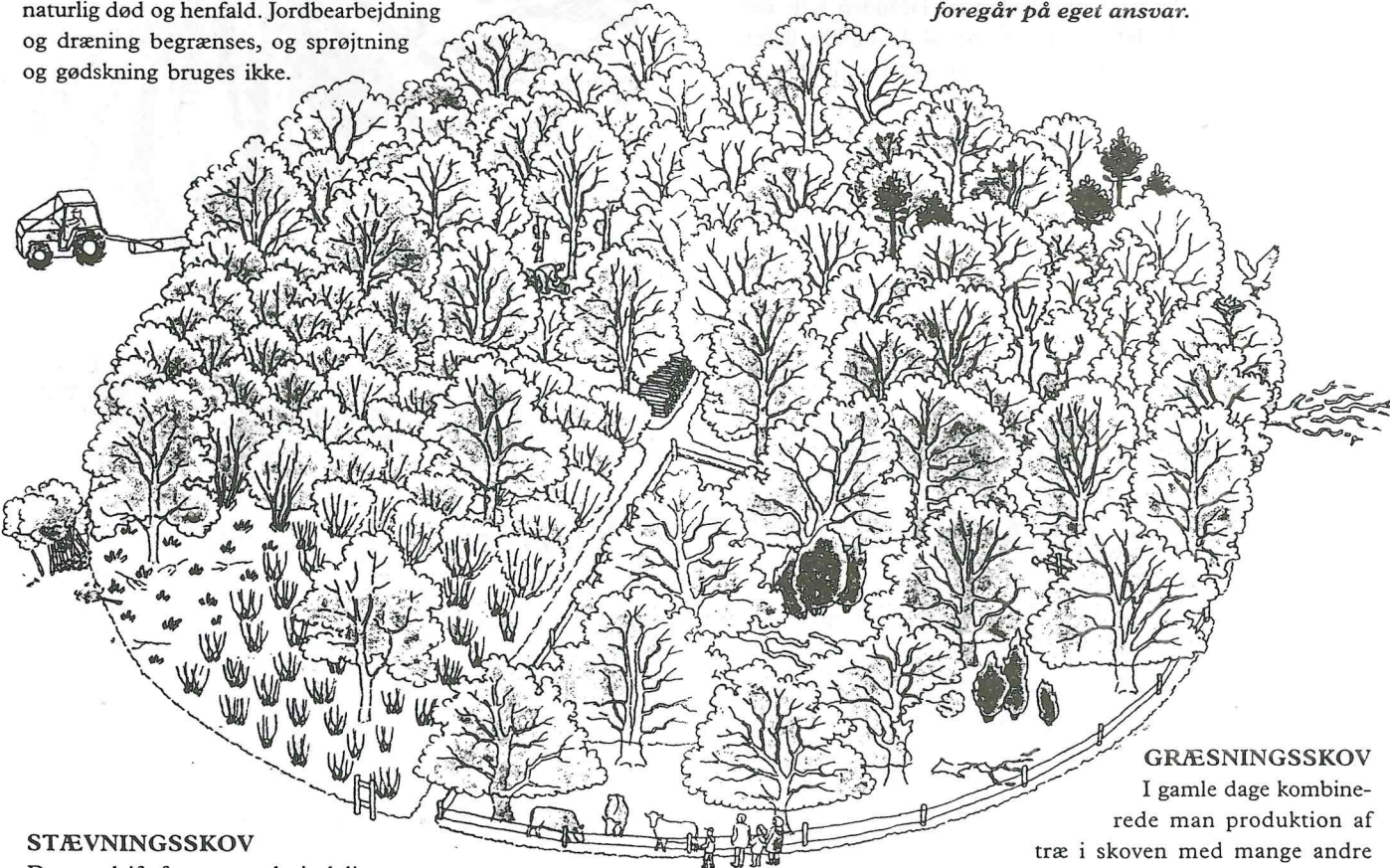
Plukhugst er en driftsform, hvor man på samme areal tilstræber at få flere træarter i mange aldre. Man undgår helt at rydde større arealer, men „plukker“ de enkelte træer ud af skoven. Nye træer vokser op i de lysninger, de gamle træer efterlader. Driftsformen er gunstig for en lang række dyr og planter ved sit stabile skovklima.

På arealer lagt ud under Naturskovsstrategien praktiseres en særlig naturvenlig form for plukhugst. Her tages større hensyn til skovbundens flora, 5 - 10 træer pr. hektar får lov at stå til naturlig død og henfald. Jordbearbejdning og dræning begrænses, og sprøjtning og gødskning bruges ikke.

URØRT SKOV

De arealer der udlægges til urørt skov bliver taget helt ud af drift. Her er skovens frie udvikling lige så vigtig som de arter, der lever her. Vandet vil finde en mere naturlig balance. Træerne vil få lov at blive gamle og falde om hvor de i sin tid spirede frem. Af hensyn til skovgæsternes sikkerhed vil der af og til blive fældet enkelte træer langs skovveje og afmærkede stier.

Pas på! I urørt skov er der særlig fare for at grene falder ned og at døde træer vælter. Færdsel foregår på eget ansvar.

GRÆSNINGSSKOV

I gamle dage kombinerede man produktion af træ i skoven med mange andre ting. Bl.a. lod man kreaturer græsse i skoven.

I sådanne lyse, varme og åbne græsningsskove trives mange planter og insekter, der lever på blomster og græs. Der er et rigt insekt- og svampeliv knyttet til træerne.

Denne rigdom af liv gør græsningsskovene værdifulde og værd at genskabe og bevare. De har også stor landskabelig værdi og er ofte populære udflugtsmål. I dag kender vi dem bedst fra dyrehaver, der har samme kvaliteter.

Dødt ved vil fremover blive efterladt og dræning begrænses.

STÆVNINGSSKOV

Denne driftsform var almindelig for i tiden. I stævningsdrift udnyttedes visse træarters evne til at skyde op fra træstubben efter hugst. Træerne skæres ned (stævnes) med 10 - 50 års mellemrum, afhængig af træart og anvendelse. Tidligere brugte man dem til risgærder, brænde, redskaber og andet i husholdningen, men i dag bruges træerne mest til flis til opvarmning. Da driftsformen skaber lys i skoven med korte mellemrum, er der i denne type skov også en helt speciel flora og fauna.

Anna Horn

Recension

Landsbygdsboendet som brygge mot kretsloppssamhället. En debattbok av Bengt Söderberg. Hushållningssällskapets Multimedia 1995.

Staden har under teknikens gyllene tre århundraden setts som människans berikande, spännande, växande, utvecklande kulturella mötesplats. Samtidigt har föraktet vuxit för de små på landsbygden som inte har kraft att bryta upp. Föraktet kulminerar i en märklig övertro på tillväxt i alla former, på vidsträckt jordförstörande inutiella jordbruk, på staten som den allsmäktige givaren av goda gåvor och befriaren från ansvar för nu- och framtid. I föredrag och massmedia dyker kraven upp att glesbygden måste avvecklas. Det kostar för mycket för samhället!

I sin bok, Landsbygdsboendet som brygge mot kretsloppssamhället, gör Bengt Söderberg rent hus med alla fördomarna om landsbygdsboendet. Fördelarna med landsbygdsboende däremot är många, både för stat, kommun och den enskilda människan. Författaren talar sig varm för mångfalden, den som också är en av de viktiga punkterna i Agenda 21. Flera samhällsformer kan existera sida vid sida och berika varandra. Staden, tätorten behöver inte vara landsbygdens "fiende" - eller tvärtom. Med stad och landsbygd i balans blir både vårt och landets liv rikare och mindre sårbart. Söderberg söker balans.

Bokens huvudbudskap är att vi måste inse att de samhällsförändringar som krävs för vår överlevnad på lång sikt är mycket omfattande. Vad som krävs står ofta i direkt konflikt med ett antal närstående intressen. Dessa kan förenas genom en satsning på ökat landsbygdsboende.

Jag beställer

..... ex Jordbrukets första femtusen år à 355:- (ca-pris 490:-)
27 34892-X

☐ Det svenska jordbrukets historia, alla banden

Jordbrukets första femtusen år (utkommen)
Jordbruket under feodalismen (utk hösten 1999)
Den agrara revolutionen (utk våren 2000)
Jordbruket i industrisamhället (utk hösten 2000)
Jordbruket i välfärdssamhället 1945-2000 (utk våren 2001)

som skickas till mig vartefter de utkommer 1.650:-
27-35231-5 (ca-pris 2.450:-)

Porto tillkommer. 99999-7

Beställare: _____

Postadress: _____

Gatuadress
(om postadr är en box): _____

Postnr och -ort: _____

Boken innehåller också konkreta projektförslag som myndigheter, organisationer och enskilda kan och bör pröva. Ett mycket intressant förslag går ut på att återuppliva *egnahemslånen* från seklets första halva och anpassa dem till dagens förhållanden. Med dagens tekniska förutsättningar och ekologiska kunskap ska vi kunna återkolonisera landsbygden. *Vårt livsmönster måste förenklas.*

Söderbergs styrka ligger i hans orädda, kloka och pedagogiska sätt att visa sammanhang, något som alltför ofta utelämnas av experter och politiker. Författarens enkla och klara språk gör läsningen njutningsrik. Boken passar utmärkt som grundlitteratur i studiecirkel.

Anmälan

Jordbrukets första femtusen år, Natur och Kultur/LTs förlag 1998, är den första delen i ett nytt fembandsverk med samlingstiteln "Det svenska jordbrukets historia".

Grisfester och öl hör till det som bland mycket annat hörde till Sveriges första jordbruk. Introduktionen rör sig om en process som innefattade tio, tolv generationer under 250-300 år. Denna nya livsstil infördes ungefär 3 900 år f Kr. Allt pekar på att den förste bonden var kunnig som jordbrukare och en tänkande samhällsmedlem.

Det svenska jordbrukets historia är en storsatsning i linje med de större sammanfattningsverk som getts ut i England, Tyskland, Frankrike och Danmark.

Gör ett klipp!

Frankeras inte -
portot är betalt.

Till

Natur och Kultur / LTs förlag

Svarspost

110084801

110 27 Stockholm

Peter Hanneberg

Inflation i kulturarv

För att en plats ska hamna på Unescos världsarvslista ska den besitta ett "enastående universellt värde". Det kan vara naturarv eller kulturarv. Den 28 juni skrev jag i Dagens Nyheter om jordens största atoll, Aldabra. En enastående skapelse uppstigen ur Indiska oceanen för 125 000 år sedan, befolkad av 150 000 jättelandsköldpaddor. I Lappland ligger Rapadeltat, en flik av Laponia, ett mästerligt konstverk som finputsats under tusentals år med den känsligaste av Moder Naturs penslar.

Aldabra och Laponia är exempel på tunga naturarv. Men jag är lika mycket kultur- som naturromantiker. Lika handlost kan jag förlora mig i kulturhistoriens återspeglingsar på kanalerna i Venedig, vid murarna i gamla Jerusalem, inför de vågade tempelfigurererna i indiska Khajuraho. Alla är välförtjänta kulturarv.

Men nu är jag rädd att Unescos världsarvsskepp ska kapsejsa av sin egen snedtyngd. Det är två saker jag reagerar mot: Kulturarven slinker igenom för lätt och blir för många. Kultur- och naturarven blandas felaktigt i samma gryta.

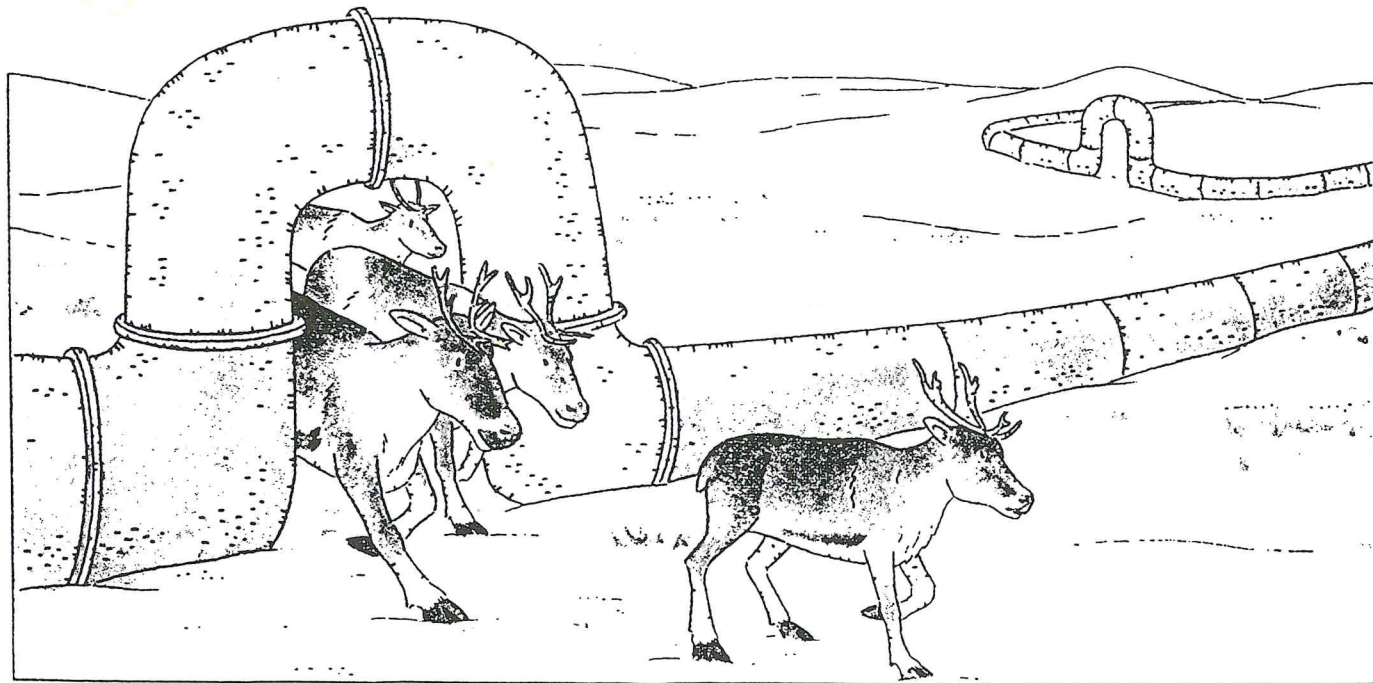
Det är av kärlek till världens konstskatter jag vänder mig emot inflationen i kulturarv. Av dagens 552 världsarv utgör de 418. Det har gått prestige i kulturarven. Unescos möten är kattrakande av guds nåde. 152 länder strider på kniven för att få sitta på kommitténs 21 stolar. Icomos,

International Council on Monuments and Sites, som behandlar kulturarven, flödar över av experter som bedriver en mindre terror för att få igenom sina gamla kyrkor, slott och fort.

En förklaring till kampen kan vara att det ligger mycket pengar i turismen. Byggnadsverk med världsarvsstatus lockar folk. Men ett hårdare urval av kulturarven är nödvändigt. Är verkligen alla tjugo gotiska katedraler på listan "universellt enastående"? I dag trängs kulturarv och naturarv på samma lista. Det är inte ens äpplen och päron man jämför, snarare kiwifrukt och bananer.

Det är inte svårt att tillskriva Aldabra eller Laponia ett "enastående universellt värde". Men skogskyrkogården i Stockholm, hör den till samma liga som Mount Everest? Kultur- och naturarv måste skiljas åt om systemet ska vara trovärdigt. Men häpna nu. Kulturnissarna som översvämmar expertmötena menar, litet tillspetsat, att all natur är kultur ty människan har varit överallt. Alla objekt bör därför bedömas utifrån samma kriterielista. De förstår inte naturens enorma egenvärden.

Vilket bygge som helst kräver en renovering efter 26 år. Som synes gäller detta nu i hög grad Unescos konvention från 1972, som ska välja ut de verkliga juvelerna till våra barns arvegods.

Bortser man från kulturens historiska värden i ett landskap man vill värna, bör man i logikens namn inte invända mot ny mänsklig påverkan och nöja sig med att de geologiska formerna finns kvar. Illustrationen är från *Guidelines for Environmental Impact Assessment (EIA) in the Arctic*. Kan bl a fås från Miljöministeriet i Finland.

Leif Gren och Birgitta Hoberg

Föråldrad natur- och människosyn

I Dagens Nyheter den 6 september 1998 berör Peter Hanneberg flera frågor i sin krönika om världsarv. Han menar att det blivit för många sådana, åtminstone då det gäller kulturarv. Han anser vidare att kultur- och naturarv blandas felaktigt. "Kultur- och naturarv måste skiljas åt om systemet skall bli trovärdigt". Hanneberg säger vidare: "Men häpna nu. Kulturnissarna som översvämmar expertmötena menar, litet tillspetsat, att all natur är kultur ty människan har varit överallt. Alla objekt bör därför bedömas utifrån samma kriterielista. De förstår inte naturens enorma egenvärden."

Frågan om världsarven har en särskild bakgrund. Idén att kombinera värden av natur och kultur väcktes i USA. En Vita Huset konferens i Washington 1965 slutade i en appell om att bilda en "World Heritage Trust" som skulle stimulera till internationellt samarbete för att bevara världens främsta naturområden och historiska platser av universellt värde för kommande generationer. 1968 utvecklade IUCN (The International Union for Conservation of Nature) liknande förslag för sina medlemmar.

Förslagen presenterades 1972 på FN:s Conference on Human Environment i Stockholm och ledde till att Världsarvskonventionen kom till och antogs av UNESCO:s generalkonferens 16 november 1972. I diskussionerna som föregick konventionen gjordes preliminära bedömningar av hur många objekt som skulle kunna bli världsarv. IUCN bedömde att 600 naturområden hade universella värden, ICOMOS att ca 2500 kulturobjekt hade universella värden. Det dryga 500-tal platser som i dag återfinns på Världsarvslistan är således långt från det målet.

Man måste också i diskussionen väga in att en världsarvsförklaring har andra effekter än den mera glamorösa. För att överhuvudtaget få anmäla ett område till Världsarvslistan måste man ha nationell skyddslagstiftning, ett riksantikvarieämbete eller ett naturvårdsverk som kan garantera skydd och vård. Det har oerhört stor betydelse för utvecklingsländerna och blir till gagn för natur- och kulturmiljövård generellt i de länder det berör.

I Sverige har vi nio världsarvsområden. Det urval som finns där ska ses i ett nordiskt sammanhang eftersom planeringen inför nomineringarna gjordes tillsammans med övriga nordiska länder. Flera objekt på kultursidan kommer de närmaste åren att nomineras från dansk och finsk sida, liksom från Island.

Hannebergs syn på naturen är tyvärr inget nytt eller originellt, och är lättast att förstå idéhistoriskt. När urbanisering och rykande fabriker började kännas besvärande i slutet av 1700-talet greps man av en längtan "tillbaka till naturen". Reaktionen mot kulturen fick överklassen att söka

sig till opåverkad natur, och bestigningen av Mont Blanc 1775 var ett sensationellt nytt grepp. Under 1800-talet utvecklade konstnärerna en flödande naturromantik.

I Sverige fick längtan till opåverkad natur till följd att man inrättade nationalparkerna fr o m 1909. Akademiskt bildade botaniker hade vid det laget tappat kontakten med det gamla bondesamhället, och man förstod inte att man förväxlade böndernas och samernas gamla produktionsmarker med natur. När skötseln upphörde blev följden igenväxning till oigenkännlighet. Fortfarande finns biologiska experter som saknar historisk kunskap och inte inser skötselns betydelse och att människan genom tiderna format den biologiska mångfalden genom jordbruk, och här i norden också genom renskötsel.

För hundra år sedan tänkte sig de naturromantiskt präglade akademikerna att nästan allt utanför städerna och böndernas åkrar var vild natur. Att enkla bönder kunnat forma naturen till något positivt, som ängar och hagar, kunde stadsborna inte gå med på. Nu framställer många naturromantiker Lappland och Laponia, d v s det samiska kulturlandskapet, som orörd vildmark. Det borde verkligen bli slut på att betrakta samerna som en del av den vilda faunan.

Inte heller framställs s k naturfolk på olika håll i världen som kapabla att forma sin omgivning. Det är som om européerna skulle representera kultur, medan naturfolken får stå för natur. De svenska exemplen på att människor skapat fantastiska naturvärden i tusentals år är emellertid inte unika. Artrika blandskogar med gräsmarker och stäpper är i högre grad skapade biotoper än vi kan förstå, vare sig vi kommer till Amerika, Asien eller Afrika. Markforskare har påvisat att Australiens parklika skogar skapades av aboriginerna genom avsiktlig bränning för över 20 000 år sedan.

Det vore fantastiskt tryggt och bekvämt om dagens naturromantiker hade rätt. Då skulle vi inte behöva satsa miljoner på att bevara artrika ängar och hagar. Men med facit i hand vet vi att naturen inte är jämlik utan att vissa arter har en benägenhet att ta över allt, tills något radikalt händer, genom "naturkatastrofer" eller människans ingrepp.

Det är sant att människan varken uppfunnit blommor, korallrev eller bergstoppar. Men det är lika sant att människan är en del av naturen. Människor över hela världen har i årtusenden påverkat sin omgivning i en omfattning som vi genom markhistoriska studier bara börjat ana. Om människan berikat eller utarmat naturen beror på vilka naturvärden vi syftar på.

Kultur och natur flyter omärkligt samman.

Nordiska förbundet för kulturlandskap

Årsberättelse för 1997

Årsmötet 1997

Årsmötesarrangemanget hölls i södra Jylland, Danmark, den 28-31 augusti. Tema var "Marskens landskap", belyst genom föredrag och exkursioner. I det sönderjylländska landskapet reste deltagarna tvärs över landsdelens tredelade kulturlandskap. Från utgångspunkten Sandbjerg Slot, beläget i ostkustens kulliga, fruktbara landskap med många fjordar, passerade exkursionen "geesten", där inlandsisens stilleståndslinje markerades av smältvattensavlagringar i form av slätter och beteshedar, över till marsken på den västra kusten. Marsken är ett långgrunt landskap uppbyggt av tidvattets avlagringar. Stora områden, naturliga eller skapade av människor, har här genom århundraden använts för uppfödning av nötkreatur som såldes på kreatursmarknader söderut. Inom marsken frodas fågellivet.

I årsmötet deltog ett femtiotal personer.

Årets hedersgåva utdelades till Horst Meesenburg, för hans mångåriga arbete för kulturlandskapet, mest känt genom förlagsverksamheten med utgivning av bl a tidskriften BYGD.

Vid årsmötesförhandlingarna medverkade deltagarna aktivt i diskussionen om förbundets verksamhetsinriktning utifrån det förslag som presenterats i ett preliminärt handlingsprogram. Tillfälle gavs även att komma med skriftliga åsikter om verksamheten

Styrelsen

Fram till årsmötet bestod styrelsen av ordförande Lena Bergils (S), vice ordförande Annmaj Rönning (SF), sekreterare Gunvor Gustafson (S), kassör Per Grau Møller, kontakt (DK), Liisa Eerikäinen, kontakt (SF), Maria Nyman-Nilsson, kontakt (S), Geir Sør-Reime, kontakt (N), Kurt Borella (DK) och Akse Østebrøt (N). Styrelsens kontakt på Island är Birgitta Spúr.

Ordföranden Lena Bergils mandatperiod löpte ut under året och hon kunde därefter inte återväljas enligt stadgarna. Till efterträdare som ordförande valdes Lisbeth Prøsch-Danielson, vegetationshistoriker vid Arkeologisk museum i Stavanger och boende i Trondheim. Lena Bergils avtackades för sin digra insats som ordförande.

Styrelsen har under året arbetat övervägande med frågorna om handlingsprogram, medlemsantal och medlemsvärning. Efter årsmötet i augusti har arbetet med att utforma ett handlingsprogram fortsatt, utgående från de synpunkter om förbundets verksamhet, som framfördes vid årsmötesförhandlingarna.

Styrelsesammanträden

Personliga sammanträden den 11-12 januari i Allerød, Danmark vid årsmötet på Sandbjerg Slot, Danmark den 28 och den 29 augusti och i Svalöv, Sverige den 7-9 november 1997. Delar av styrelsen sammanträdde också vid seminariet på Skarrildshus, Danmark i juni. Årets enda telefonmöte hölls den 17 juni.

Medlemsantal

Antalet medlemmar under året redovisas i bokslutet.

Lommen

Förbundets kontaktblad Lommen har under året kommit ut med tre nummer; nr18, 19 och 20.

Nordisk Bygd

Nordisk Bygd från årsmötesarrangemangen 1994, nummer 9 med tema från Bergslagen i Sverige, utkom under året. Även Nordisk Bygd nummer 11 med tema förvaltning av kulturlandskap och med exempel från Rogaland och Norge hann framställas under året.

Kursverksamhet, seminarier mm

NFFK arrangerade tillsammans med Udvalget til Bevarelse af Genressourser hos Danske Husdyr, Dansk Landbrugsmuseum och Herning Museum ett seminarium om Kulturlandskabets husdyr og bevaring af gamle landracer i Norden den 4-6 juni 1997 på Skarrildshus i Danmark.

Styrelsen för Nordiska förbundet för kulturlandskap har deltagit i planeringen av ett seminarium om kulturlandskap, "Busetulandslag", i Reykjavik på Island den 19-21 september. Nordens Hus, Sigurjón Olafssons Museum och Nesstofusafn var arrangörer för seminariet, där en debatt om begreppet kulturlandskap var utgångspunkten. Representanter för förbundet deltog även som föreläsare och debattörer samt presenterade förbundets verksamhet.

Vid fåbodriksdagen i Bergs kommun, Jämtland och Sverige den 26-28 september deltog Gunvor Gustafson, Lena Bergils och Kelvin Ekeland från förbundet.

Förbundet tog under året initiativ till en norsk utredning om friluftsmuseer och biologisk mångfald.

1997 års slätterkurs den 24-27 juli i Ödenäs vid Alingsås i Sverige var den tolfte i ordningen.

Utredningar och publikationer

Från Jordbruksverket i Sverige erhöles medel inom anslaget för Utbildning information mm inom miljöstödsprogrammet

Utredningar och publikationer

Från Jordbruksverket i Sverige erhöles medel inom anslaget för Utbildning information mm inom miljöstödsprogrammet för att tillsammans med Hälsinglands museum producera en informationskrift om de norrländska fodermarkerna och ladlandskapen i norra Sverige. Under hösten söktes medel från samma anslag till ytterligare två skrifter, Byggnader och biotoper i det norrländska landskapet och Jordbrukslandskapets trädgårdar; historia och skötsel. Båda ansökningarna avsågs.

Kanslifunktion

Kansliet är förlagt till Hälsinglands museum i Hudiksvall. Även kassören svarar för en del av kanslifunktionen. I varje nordiskt land (utom Island) finns kontaktpersoner som handhar de nationella kontona.

Hudiksvall den 7 juli 1998

Gunvor Gustafson

sekreterare

Sæterbruk och fåboddraft har en tid varit i fokus för förbundet. Här bär Stina Strandberg hö i en skruk (korg) på Venåsvallen i Hälsingland, 1947.

Hjelp forbundet med nye medlemmer!

Nordisk forbund for kulturlandskaper i dag en forening med vel 400 medlemmer. Men, kulturlandskapet som er et så viktig tema fortjener større oppmerksomhet, og forbundet flere medlemmer. Det betyr mye for vår framtid.

Vi har fått laget nye vervebrosjyrer på finsk, svensk, dansk og norsk. Disse er utsendt sammen med dette nummer av Lommen. Vi oppfordrer alle medlemmer til å kopiere opp vervebrosjyren og dele den ut til potensielt interesserte kolleger, venner og kjente. På den måten vil medlemmene kunne gjøre en innsats for både kulturlandskapet og forbundet.

Vi håper på stor respons!

OBS! Sterk oppfordring - se her!

Slåtteenger, beitemarker og andre gamle kulturmarker - velkommen til å bidra med artikkel til temanummer !

I 1999 planlegges det et temanummer av Lommen om gamle kulturmarker i de nordiske landene.

Til dette trengs stoff og materiale. Temanummeret er sjølsagt avhengig av hvem som kan og vil bidra med artikler, men følgende forhold tenkes belyst:

- utvikling og historie
- utbredelse
- beskrivelse av enkelte typer og interessante/typiske områder
- status idag
- betydning og verdi
- trusselfaktorer
- forvaltning og virkemidler
- drift og skjøtsel
- dagens landbrukspolitikk
- Nordens betydning for kulturmarkene
- eller annet interessant!

Vennligst kontakt meg dersom du kan og vil bidra! Frist for bidrag vil være 1.april 1999.

Akse Østebrøt

Direktoratet for naturforvaltning, Tungasletta 2, N-7005 TRONDHEIM
Tlf. +47 73 580500 Fax +47 73 580501
E-post: akse.ostebrot.@dirnat.no

Sven Thorsen

Det sker noget når Förbundet holder årsmøde

Lyshårede sæterjenter

I skolen lærte jeg, at Norge er fuld af sæterhytter, hvor lyshårede sæterjenter i folkedragter malker køer.

I august mødte jeg min første sæterjente på Forbundets årsmøde i Hälsingland. Hun hed Karoline, men skuffede lidt ved ikke at være i folkedragt. Til gengæld præsenterede hun overheads, der viste, at det så skidt ud for sæterjenterne. I 1900 var der 45 000 levende norske sæterbrug. Nu er der bare 2 500 tilbage. Hun fortalte også, at der kun er 150 tilbage i Sverige, og at de her kaldes "Fäboder".

"Fäbodbruk" var et af årsmødets temaer. De andre var "etnobiologi" og "Finnbygder". Finnerne er nemlig også rejst til Hälsingland, men i størst tal 300-400 år før sæterjenten og mig. I mellemtiden er de blevet svenskere, og kun navne og bebyggelser er tilbage i et kulturlandskab, der mere og mere domineres af fyr og gran. Fordi det ikke længere kan betale sig at sende mælkebilen ud i "Finnsko-gen". Denne beklagelige uorden truer både biologisk mangfold og lokalbefolkningens "kundskabsskatt".

Det første pistolrøveri

Et andet beklageligt eksempel på tidens uorden var, at sæterjenten og forbundets forkvinde: Lisbeth Prøsch-Danielsen kom på forsiden af Hudiksvall-Posten fordi de - ufrivilligt - medvirkede i det første pistolrøveri der nogensinde er begået på Storgatan i "Glada Hudik" - Jo, der sker noget, når Förbundet holder årsmøde!

Forbundets 12. årsmøde foregik på "Svågagården" lidt nordvest for Hudiksvall, der ligger i Sveriges geografiske centrum - Og dog i den absolutte udkant af et Sverige, der sikkert har flere aktive pistolrøvere end "Fäbod"-jenter.

Dalens ildsjæle

Svågadalens 700 indbyggere må slås for en "levande landsbygd", og "Svågagården" er deres sejrsmønt. En af dalens ildsjæle: Charlotta Nilsson Hedström fortalte den første aften om 16 års kærlighed til dalen og om dalens betydning for hende selv, og som en nødvendighed for samfundet der behøver fødevarer, og nogen der vil forvalte kulturlandskab.

En anden ildsjæl: Urban Emanuelsson satte etnobiologien i centrum for biologisk mangfold, og det lykkedes ham at påvise, at Linné faktisk var verdens første etnobiolog. Derfor skal det sikkert også lykkes "Centrum för biologisk mångfald" at skaffe penge til tre planlagte bind svensk etnobotanik.

Mens jeg er ved ildsjælene, må jeg ikke glemme, at det var Lena Bergils og Kelvin Ekeland, der stod for planlægningen og den praktiske afvikling af arrangementet. Alt var vel forberedt, og alt klappede, som det skulle. Var der -

undtagelsesvis - usikkerhed om, vad vi skulle, fortalte Lena med sin bemærkelsesværdige stemmepragt - hvad Kelvin havde tænkt sig. Og der var tænkt på alt. Gode foredrag, gode ekskursioner og god Hälsinglandsk bondekost. Det eneste vi måtte savne, var lidt solskin - En påmindelse om at der trods alt er grænser for, hvad ildsjæle kan udrette.

Urimelige plastic-øreringe

Førstedagen stod i "Fäbodarnas" tegn. Karoline Daugstad leverede en glimrende introduktion til ekskursionen. Meget var nyt for en dansker, der er vokset op på Nordens fedeste jord. Men forståeligt, at man i marginale lendbrugsområder måtte udvide gårdens ressourceområde og oparbejde sommerens mælkeoverskud til langtidsholdbare produkter. Og det er lige så forståeligt at denne urgamle produktionsform ikke kan opfylde EU- og andre regler. Værst er kravet om, at mælkeprodukter skal pasteuriseres. Men også bestemmelsen om øremærkning af køer. Sådanne krav er lette at opfylde i industrilandbruget. Men det forekommer urimeligt at kræve at køer, der færdes gennem tæt kratt, skal forsynes med store plastic-øreringe.

Fik både børn og køer

På dagens ekskursion fik vi set tre forskellige sæterbrug. På Venåsvallen var mælkeproduktionen ophørt. Men den pensionerede sæterpige og hendes mand kunne ikke undvare sommerens sæterliv, så nu passede de køttkøer for at holde landskabet åbent. Näsvalen havde været ude af brug i tredive år, men da Margareta kom med sine geder, kom der atter liv i "fäboden". Hun giftede sig med ejeren og fik både børn og køer. De tror stedet har en fremtid som en slags lejrskolevirksomhed. Nabo-fäboden fungerede som en social institution. Svedbovallen drives på traditionel vis, bortset fra at køerne bliver malket med malkemaskine med benzinmotor.

Alle syntes, det var en oplevelse at overvære gedemalkingen i den gamle træstald med køer, geder og landlig vellugt. Men hvor længe kan Tina, køerne, gederne, svalerne og fluerne holde til at være fotomodeller, og hvor længe kan Tina holde til at besvare de samme spørgsmål igen og igen?

Pensionatkultur, koboltmine og træpaladser

Dagens program omfattede meget andet: Et besøg ved søen Gröntjärn hvis vandstand kan have en døgnvariation på 13 meter. Ljusdals store hembygdsgård. Den regntungt duftende have ved Stene Gård og festmiddagen på Järvsöbaden, hvor alt ånder af fin gammelsvensk pensionatkultur.

Næste dag var programmet lige så omfattende. Højdepunkterne var for mit vedkommende et besøg i den genåb-

nede koboltmine i Los og gården Kristoffers, én af Hälsinglands fobløffende gårde med dekorerede sale. Majbritt, vores busguide havde allerede åbnet vore øjene for den "snekerglæde" der kendetegner Hälsinglands "træpaladser" med fine forstuer og verandaer.

En enestående mulighed

Det vil føre for vidt at nævne alt det andet, vi oplevede på det, Kelvin med stor tungfærdighed kaldte "Nordiska Förbundet för Kulturlandskaps Årsmötesekskursion". Men lad mig på de menige medlemmers vegne takke styrelsen for mange gode årsmødearrangementer. Vel kan der være mange foredrag og mange ekskursionspunkter og vel kræver det koncentration at følge med, når alt foregår på flere sprog. Men årsmøderne er en helt enestående mulighed for at møde kundskabsrige forskere, opleve enestående kulturlandskaber, man aldrig selv ville have fundet frem til, og - ikke mindst - at det sker sammen med ligesindede, der med vidt forskellig baggrund har forelsket sig i kulturlandskabet.

Dette engagement er sikkert grunden til, at det sommetider kniber med at få årsmødet indpasset i programmet, fordi foredragene er så spændende, kulturlandskabet så dragende og den gode mad så tillokkende. Derfor noterede jeg med glæde at der var stemning for, fremover, at give årsmødeforhandlingerne en mere central placering. Lad mig for egen regning tilføje, at årsmødet ikke behøver at blive længere af den grund. Vi har jo Lommen, hvor vi fx kan debatere hvad vi kan gøre for at fastholde medlemstallet.

Ses vi?

- Og så skal jeg hilse og sige at næste Årsmøde foregår i Åboskærgården i Finland 2 - 5 september 1999. Vi ses!

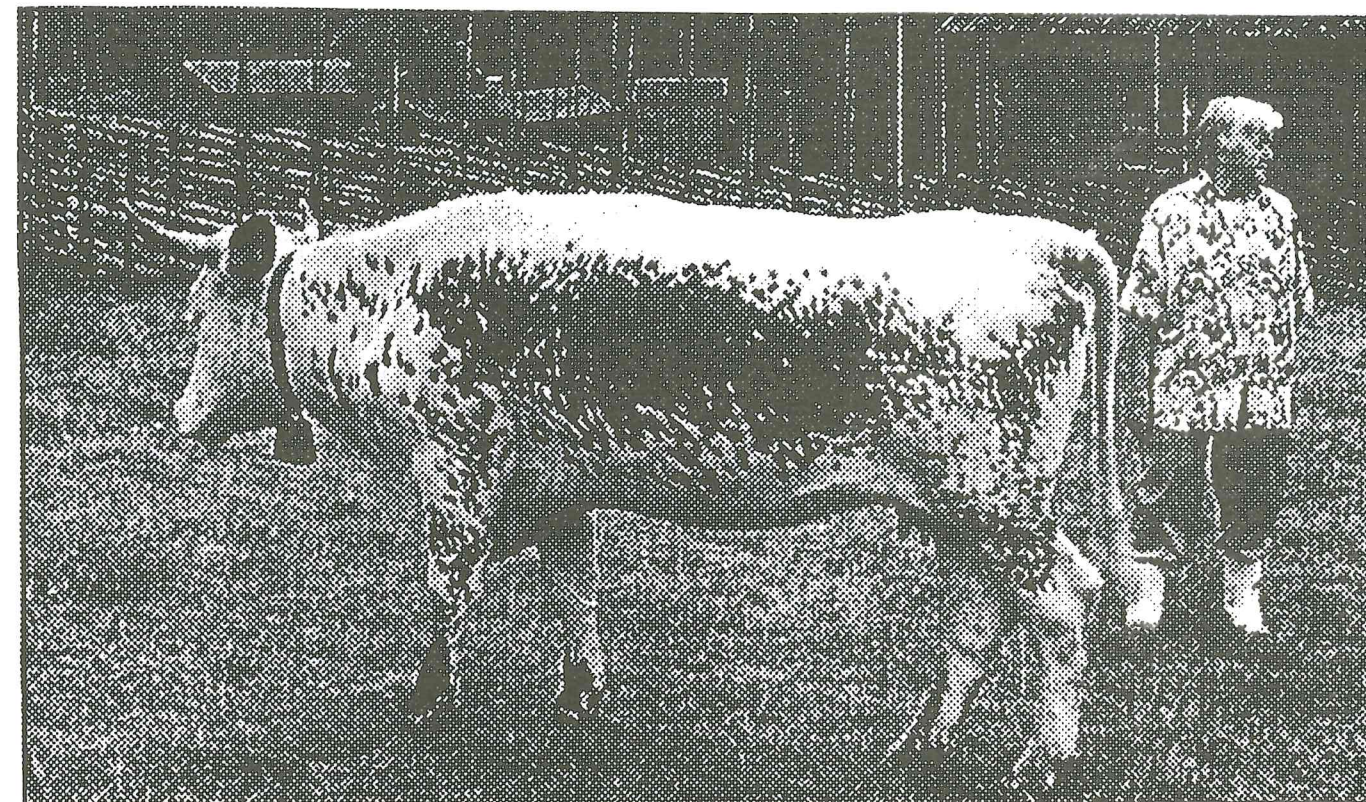

På Näsvalen slöt de begeistrade besökarna Marita Karlsson, Åland, Lisbeth Prøsch-Danielsen, Norge, Kurt Borella, Danmark och Maria Nyman-Nilsson, Sverige, upp kring Margareta Granér och hennes dotter.

Foto: Mattias de Frumerie, LjP.

Karin Sköldmark, som vi träffade på Svedbovallen och som tillsammans med Margareta Granér, Källbergs Olle Jonsson och Jenny Strandberg fick motta förbundets diplom senare på kvällen, har sina djur på Skomakravallen i Väsbo, några mil längre västerut från Järvsö räknat.

Foto: Klas-Göran Sannerman, Ljusnan.

Nordisk Forbund for Kulturlandskap

Årsmøte 1998

Årsmøtet fant sted 15 august på Svågagården, Ångebo, Hälsingland, Sverige.

1. Årsmøtet ble åpnet av leder Lisbeth Prøsch-Danielsen, som ønsket 33 deltagere velkommen.

2. Valg av møteleder, referent og protokolljusterere: Lisbeth Prøsch-Danielsen (N) ble møteleder, Inger Gogstad (N) referent, Jan Brendalsmo (N) og Roger Svensson (S) protokolljusterere.

3. Dagsorden ble godkjent med tillegg for følgende under Eventuelt:

- Spørsmål om hjemmeside (web-plats) for NFfK
- Spørsmål om navneendring for NFfK, jfr. forslag fra 1997

4. Styrets årsberetning ble lest opp av Kelvin Ekeland i sekretær Gunvor Gustafsons fravær. Møtet besluttet å godta årsberetningen med et par tilføyelser samt enkelte mindre språklige justeringer.

Protokollføres: I de tilfeller der styret ved tilfelle er representert, så pålegges styret å underrette om hvilke medlemmer som har representert NFfK hvor og når.

5. Informasjon og meddelelser:

Leder orienterte om NFfK's diplom som er tildelt Olle Jonsson, Jenny Strandberg, Margareta Granér, Karin Sköldmark, Ulla og Bernt Jonsson; samt orienterte om at NFfK's hederspris for 1998 er tildelt Olle Berglund for hans innsats for formidling av kunnskap om kulturlandskaps helhet og ulike dimensjoner.

Leder informerte om at forslag til handlingsplan fram til år 2005 er ferdig produsert på svensk, norsk og dansk, samt oppfordret medlemmene til aktiv medlemsverving.

Leder orienterte videre om forslag til vervebrosjyre som foreligger på svensk, norsk og dansk. Begge forslag sendes ut til medlemmene i neste nummer av Lommen eller Bygd.

NFfK har uttalt seg til reguleringsplan for Tanumområdet i Bærum kommune (N).

NFfK har søkt medlemsskap i Industrihistorisk Forum. Videre at det 14. kurs i «Lien och Slätterängen», 24-27 juli 1998, fant sted i Ödenäs i Alingsås, Västergötland (S).

Videre at NFfK mottok invitasjon til deltakelse på konferanse i Firenze, Italia, angående preliminært forslag til Europarådets landskapskonvensjon. Den økonomiske situasjonen i NFfK gjorde deltagelse umulig.

Lena Bergils orienterte fra seminaret om kulturlandskap på Nordens Hus, Reykjavik (ISL) 19-21 september 1997, hvor hun deltok som NFfK's representant. Rapport fra seminaret foreligger.

Kelvin Ekeland orienterte om at NFfK har uttalt seg om Riksantikvarieämbetets (S) rapport ang. forslag till handlingsprogram för en långsiktig hållbar utveckling för skogens kulturmiljövård (Ku97/3311Ka); samt orienterte om at det var sendt et notat til Naturvårdsverket (S) hvor NFfK skriftlig responderer på spørsmål stilt ved høring 10 februar 1998. NFfK hadde ikke anledning til å delta, men sier seg glad for innbydelsen og ber om å få delta på kommende høringsmøter i Sverige samt å bli opptatt på Naturvårdsverkets generelle utsendingsliste; samt orienterte om at det var sendt uttalelse vedr. remiss om «Fäbodrar i Sverige - underlag för bevarandeplan» til Riksantikvarieämbetet, Kulturmiljöavdelingen.

Per Grau Møller orienterte om deltakelse på konferanse i Århus 4-7 mai 1998, «Settlement and Landscape. A Conference on Landscape and Settlement Archaeology». Følgende orienterte om begivenheter høst 1998/vår 1999:

Lena Bergils om symposiet «Middle European Symposium of the small Town», Murau, Østerrike, 24-27 september 1998; om en internasjonal konferanse organisert av EUROMONTANA ang. «European Mountain Convention», Ljubljana 1-3 oktober 1998.

Karoline Daugstad om en forestående konferanse på Røros (N) 7-11 september 1998: «The permanent European Conference for the Study of rural Landscape».

Lisbeth Prøsch-Danielsen om mulig tur til Orknøyene for NFfK-medlemmer m/familie sommeren 1999.

6. Regnskapet ble framlagt av Per Grau Møller og godkjent av årsmøtet.

7. Skriftlig revisorberetning v/revisorene Olof Stroh og Bjørn Molitor ble framlagt.

8. Styret ble innvilget ansvarsfrihet for året som var gått.

9. Valg av styremedlemmer for de neste 2 år: Roger Svensson redegjorde for valgkomiteens arbeid; Annmaj Rønning (SF), Akse Østebrot (N), Gunvor Gustafson (S) og Kurt Borella (DK) stod alle på valg. Samtlige ble gjenvalgt for ny 2-års periode.

På forrige årsmøte ble Per Grau Møller (DK), Liisa Eerikäinen (SF), Maria Nyman-Nilsson (S) og Geir Sør-Reime (N) valgt for 2 år.

Maria Nyman-Nilsson ønsket avgang, og Christina Prytz (S) ble valgt inn for 1 år i hennes sted.

10. Valg av revisorer og revisorsupplikanter: Gjenvalg av Olof Stroh (S), Bjørn Molitor (S), Gerd-Birgit Tjomsland (N) og Anders Myrtue (DK).

11. Valg av valgkomitee: Gjenvalg av Ann Norderhaug (N), leder Eiler Worsøe (DK), Roger Svensson (S) og Marita Karlsson (SF).

12. Medlemsavgift: Vedtatt å være som for 1997/98, men samme avgift for studenter og pensjonister.

Vedr. institusjonsmedlemsskap: Institusjoner som er medlem kan velge fritt én representant til årsmøtet, samt mottar 5 ex. av publikasjoner.

13. Styret foreslo følgende navneendring: Fra Nordiska Förbundet för Kulturlandskap til Nordiska Kulturlandskapsförbundet (S); fra Nordisk Forbund for Kulturlandskap til Nordisk Kulturlandskapsforbund (N); fra Det nordiske Kulturlandskapsforbund til Nordisk Kulturlandskapsforbund (DK); finsk uendret.

Innkommet brev fra Harald Berg ble lest opp. Berg er sterkt imot navneendring. Ved avstemming ved håndsopprekking var 25 for ovenanførte navneendring, 2 mot og 6 blanke. Forslaget om navneendring fikk således flertall. Det ble vedtatt å taes opp igjen på neste årsmøte.

14. Neste årsmøte - 1999: Leder orienterte om at Nordisk Ministerråd har bevilget DKr. 100.000,- til årsmøtet, som

finner sted 2-5 september i Skjærgårdshavets nasjonalpark, Finland. Det vil bli 3 dager med ekskursjoner, 1 dag med foredrag.

15. Eventuelt: det ble foreslått og diskutert hvorvidt NFfK bør ha hjemmeside og E-post adresse.

Diskuterades namnbyte av forbundets tidskrift "Lommen", men møtet beslöt att behålla det gamla inarbetade namnet.

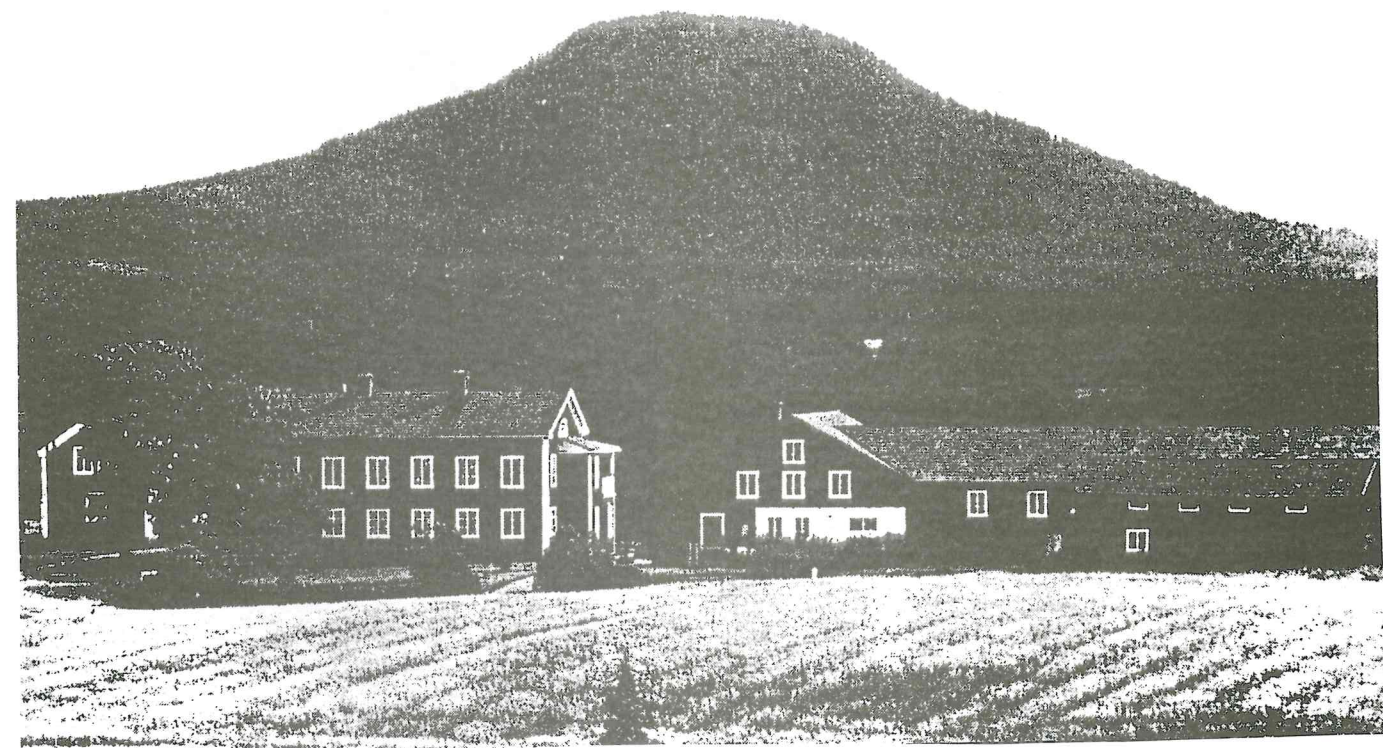
Mötesdeltagarna erbjöds från CBM (Centrum för biologisk mångfald) skriften "Studia Etnobiologica" samt möjlighet att erhålla tidskriften "Biodiverse".

Föreslogs att årsmötesförhandlingarna bör hållas på dagtid så att de inte blir så tidspressade eftersom de är en viktig del i förbundets årliga sammankomst.

Referent: *Inger Gogstad*
Sandefjord 24 september 1998.

Sekretær: *Jan Brendalsmo*
Oslo 29 september 1998

Roger Svensson
Protokolljusterare

Hälsinglands träpalats imponerar såväl till format som utsmyckning. Kanske ett krav som den mäktiga naturen ställer. Här en storslagen nordsvensk gård under Järvsö klack. Ur Böndernas bygge, 1992 av Finn Werne.

Lena Bergils

Hälsning från Österrike och Slovenien

Bland blånande berg och leende dalar med porlande vatten hölls i slutet av september 1998 ett symposium i den lilla österrikiska staden Murau, ca sex -sju mil sydöst om Salzburg i provinsen Styria.

Den lilla stadens betydelse

Temat för symposiet var den lilla staden och dess betydelse för regional och lokal landsbygdsutveckling och överlevnad.

Småstäderna runt om i Europa har varit nav, vitala och levande knutpunkter för omgivande landsbygd och inflyttandet har ofta har sträckt sig till avlägsna bygder. De är av vital betydelse för utvecklingen av det framtida Europa. Detta är något som lätt förbises. Det är därför viktigt att lyfta fram småstaden och göra omvärlden uppmärksam på dess betydelse.

Symposiet arrangerades av Österreichisches Kuratorium für Landtechnik und Landentwicklung (ÖKL), en statsunderstödd stiftelse med säte i Wien, vilken arbetar aktivt med utvecklingsfrågor på landsbygden. Deltagarna kom från Österrike, Ungern, Polen, Slovakien, Ryssland, Irland, England och Sverige. Symposiet pågick under två och en halv intensiva dagar, varav en ägnades åt en rundresa i regionen. Utan att programmet verkade pressat lyckades arrangörerna ta upp många ämnen och problem. Kärnfrågorna var hur man kan bevara och ändå bruka den lilla staden i framtiden, hur man bäst kan tillgodogöra sig dess kvalitet och utvecklingskapacitet, hur man kan främja flödet av impulser och resurser mellan småstaden och omgivande region, hur den lilla staden kan bidra till resurshushållning och en hållbar utveckling, vad som krävs för att staden skall kunna behålla och dra till sig människor och verksamhet och hur småstäder runt om i Europa kan bilda ett gemenamt nätverk för utbyte av erfarenhet.

Småstäder som landsbygdens energikällor

Inte minst under seminariepassen togs många problem upp till debatt och ett underlag för ett "charta" angående den lilla stadens överlevnad togs fram. Symposiet dokumenterades noga och materialet finns publicerat i en rapport som kom ut vid årsskiftet 98/99: "Kleinstädte, Motoren im ländlichen Raum." Den har serienummer 214 och kan rekvireras från ÖKL, Postfach 30, Shwindgasse 5, A-1041 Wien (eller email oekl@edv2.boku.ac.at) för en mindre summa.

Vill man veta mer om olika slags kulturlandskap och kulturmiljöer i Österrike, kan man vända sig till Dr Arthur Spiegler på ÖKL. Dr Spiegler har bl a gjort den väldigt informativa och vackra boken "Kulturlandschaft. Das begehbbare Buch Österreichs". Han är mycket kunnig.

Murau och Styria är även för många österrikare ganska okända delar av Österrike, delvis för att topografiska

förhållanden hittills begränsat möjligheten till stora trafikleder. Både staden - som verkligen är en småstad i dess bästa bemärkelse - och provinsen Styria är väl värda ett besök. Här finns många spännande miljöer av de mest skiftande karaktär att upptäcka, från höga bergspass med blommande betesmarker där ännu den romerska härvägen finns kvar till ljuvliga små restauranger i varenda liten by.

För marginaljordbruk och bergsbönder

Bara något tjugotal mil söder om Murau, i Ljubljana i Slovenien, genomfördes några dagar senare ett möte inom organisationen Euromontana. Ursprungligen var detta en arbetsgrupp inom den europeiska jordbruksorganisationen CEA och tillkom efter andra världskriget för att följa och stödja utvecklingen i Europas bergs- och alregioner.

Hässjorna kan användas för allt!

År 1996 blev Euromontana en självständig organisation med nationella och regionala företrädare från ett 20-tal områden i Europa. Den arbetar aktivt med utveckling, ekonomi och samhälle i bergsområdena. Representanter för de i Euro-

montana ingående medlemsorganisationerna möts i stort sett årligen på olika ställen runt om i Europa. År 1998 var mötet förlagt till Ljubljana i Slovenien och anslöt till CEA:s stora möte om framtidens jordbrukspolitik. Euromontanas tema för årets möte var landsbygdsutveckling och uthålligt jordbruk. Eftersom det främst är bönder, som bor i och brukar markerna i bergsmassiven, står dessa i fokus för Euromontanas engagemang och arbete.

Under mötet i Slovenien behandlades därför bland annat EU:s nya jordbrukspolitik och vad den kan komma att innebära för bergsböndernas del. Bland annat framträdde Europakommissionären för jordbruksfrågor, Franz Fischler, och försökte lugna de oroliga bönderna från Europas olika hörn, dock med ganska måttlig framgång.

Vidare diskuterades strukturfonder och landsbygdsutvecklingen och hur detta skulle komma att påverka bönderna i utsatta områden. Intressant var också att lyssna till representanterna för stater/regioner som inte (ännu) är medlemmar i EU. Från Rumänien kom en ganska skakande rapport och en vädjan om hjälp och stöd medan värdlandet Slovenien, som står på tröskeln till EU-medlemskap, uppvisade en helt annan och mer positiv bild.

Språklig akrobatik och frenesi

Som ofta är fallet, var det stunderna mellan officiella framträdanden och på olika bussresor som gjorde mötet extra värdefullt. Det var här som man kunde utbyta erfarenhet, fråga och lära sig mycket om andras förhållanden, träffa och lära känna människor med likartade intressen och brinnanden engagemang. Det sista märktes inte minst sista diskussionspasset, när några fransktalande grupper rök ihop om mjölkkvoternas vara eller icke vara. Alla talade fruktansvärt fort, länge och i mun på varandra. Till och med de skickliga simultantolkarna gav upp. Som lingvistisk akrobatik av högsta rang var det en rentav njutbar uppvisning.

ÅK DIT!

En dag ägnades åt en resa i Logarskadalalen i nordöstra Slovenien. Det behöver inte kommenteras mer än: ÅK DIT! Överhuvudtaget visade sig Slovenien vara ett betagande land med en gästfri och generös befolkning. Man faller för förtrollningen och vill bara återvända. Också landskapets utveckling var spännande med många agrarhistoriska pärlor, bland annat de fantastiska höhässjorna eller den speciella lantraskon Bruna Alpina. Maten är en lyckad blandning av centraleuropeiskt, balkaninspirerat och helt eget kök. Och Ljubljana har 200.000 invånare och 4 symfoniorkestrar, bara en sådan sak!

Efter mötet i Slovenien har Nordiska förbundet för kulturlandskap erbjudits medlemskap i Euromontana. I så fall skulle förbundet representera de nordiska länderna.

Vill någon ha direkt kontakt med Euromontana kan man vända sig till huvudkontoret i Bryssel. Här kan man också fråga efter rapporten från Sloveniemötet (Assises Europeennes de la Montagne l'emploi au service du développement durable Ljubljana 1, 2, 3 Octobre 1998, Slovenia).

Ordförande är för närvarande en fransman, Robert Duclos. På huvudkontoret arbetar Gaëlle Marion, som talar engelska och franska och är ett under av vänlighet och hjälpsamhet. Adress: Euromontana, 46, rue Philippe le Bon, B-1000 Bruxelles. Belgien. Email: Euromontana@skynet.be

Det går också att kontakta Lena Bergils på 070-5836485. Email lena.bergils@telia.com för närmare upplysningar.

Per Grau Møller

Bebyggelse og landskab

Settlement and Landscape, A Conference on Landscape and Settlement Archaeology, afholdt i Århus 4-7 maj 1998.

Konferencen var arrangeret af forskergruppen Bebyggelse og kulturlandskab, som var et arkæologisk forskningsprogram fra det humanistiske forskningsråd 1993-98 - det var således et af denne gruppes sidste store arrangementer. Konferencen var opdelt i 5 forskellige temaer:

- landscape and settlement transformations - together or apart - the problem of nucleation and dispersal of settlement
- settlement and non-agrarian production
- man and animal
- the landscape seen as a social and mental construct - transformations in the landscapes of power

Det er en umulig opgave på begrænset plads at referere alle indlæg fra konferencen. Det skal blot her nævnes, at der var foredragsholdere fra Nordvesteuropa fordelt på de nordiske lande, England, Holland og Tyskland med tilsvarende nationale indlæg, hvor de nyeste forskningsresultater inden for deres felter blev præsenteret. Der var mange spændende indlæg med forskellige tilgange, der koncentrerede sig om menneskets forhold til bebyggelse og landskab og kronologisk strakte sig fra stenalder til middelalder. Jeg vil blot henvise til konferencerapporten, der vil udkomme i 1999.

I forbindelse med konferencen var der også en ekskursionsdag, hvor de ca. 150 deltagere fra de samme lande som der var indlægsholdere fra, var fordelt på 3 busser med hver deres emner. Jeg vil her blot fremhæve den ret nyopdagede lokalitet Alstrup krat ved Mariager, som udmærker sig ved meget velbevarede keltiske agre og med en nu delvis udgravet tilhørende bebyggelse.

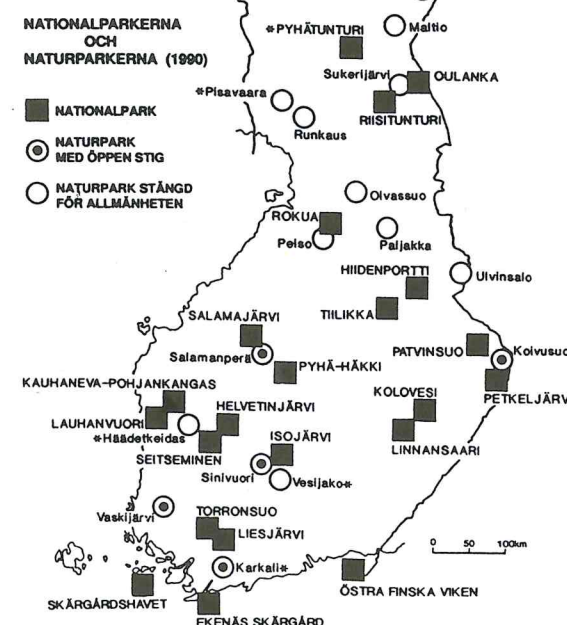
Alt i alt var det en vellykket konference med mange spændende indlæg, interessante diskussioner og godt gennemført program trods den samtidige storkonflikt, men busserne kom som aftalt, og der var mad og drikke nok.

SKÄRGÅRDHAVET, 2-5 september 1999

Med avfolkningen har också näringsstrukturen förändrats och de traditionella näringarna fiske och småbruk utövas numera bara på ett fåtal ställen. Därigenom har äldre landskapstyper, såsom lövängar och betesholmar vuxit igen och måste idag restaureras och vårdas på samhällets försorg för att deras unika flora och fauna skall kunna bevaras.

Olika slag av skyddsområden ingriper ofta i lokalbefolkningens hävdvunna rättigheter, men skapar å andra sidan nya utkomstmöjligheter inom själva skyddsarbetet liksom inom turistnäringarna. De landskapsvårdande åtgärderna och deras konsekvenser kommer att belysas såväl under exkursioner som under seminariet. Många av de problem och möjligheter som Skärgårdshavet ger exempel på, har sina motsvarigheter i de övriga nordiska länderna med sina långa kustlinjer. Seminariet kommer därför också att behandla olika strategier för bärfraftig utveckling och samarbetsmodeller för skärgårdsområden och kustzoner.

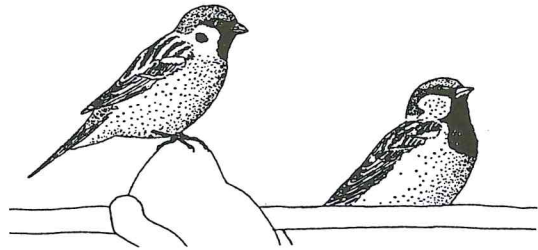

Annmarj Rönning

Lars Løfaldli

Fugler knyttet til skog og kratt øker sine bestand

Seminarium om jordbrukslandskapets fåglar ble arrangert av Naturvårdsverket og Jordbruksverket den 6. oktober.

I diskusjonen omkring biologisk mangfold og kulturlandskap er det naturlig nok botaniske spørsmål som vanligvis dominerer. Slik er det i alle fall i Norge. I vårt land er det gjort svært få studier av fugl i kulturlandskapet, her har sjøfugl, fjell- og våtmarksfugl hatt langt bedre tradisjoner. Fugl og jordbrukslandskap har heller ikke nettopp vært noen gjenganger som seminar tema. Samtidig finnes det virkemidler for å bevare biologisk mangfold, deriblant fugl, i jordbrukslandskapet. Så blant annet derfor befant jeg meg i Stockholm denne dagen i oktober.

Og seminaret var absolutt verdt å dra på. Samtidig ser jeg at temaet er stort, og det er stoff for flere og større seminarer. Så det er å håpe på en oppfølging.

Lars-Erik Liljelund og Carl-Johan Lidén hadde hver sine introduksjoner og redegjorde for Naturvårdsverkets og Jordbruksverkets tilnærming til temaet.

Søren Svensson ga en oversikt over dagens situasjon. Svenssons utgangspunkt var at uten jordbruk og jordbrukslandskap ville Sveriges fuglefauna ha vært fattigere; noen arter ville ha vært færre, noen ville mangle helt. Samtidig er det slik at det moderne jordbruket har ført til store endringer i jordbrukslandskapet, først og fremst gjennom reduksjon i areal og redusert mosaikk i jordbrukslandskapet.

Fuglefaunaen viser til dels betydelige årlige variasjoner, og Svensson understreket betydningen av lange kontinuerlige måleserier dersom en skal si noe om endringene. I så måte er resultater den "Svenska häckfågeltaxeringen", som nå har pågått i 25 år svært anvendbare.

Med data fra denne inventeringen ga så Svensson eksempler på bestandsutviklingen hos en rekke arter. Det viser seg da at det fremkommer noen generelle mønstre. Sanglerke og vipe er eksempel på to arter med betydelige bestandsreduksjoner (30-60 %) på 1970-80-tallet, men som siden (etter 1985) synes å ha stabilisert seg på et lavere

nivå. Flere arter viser samme mønster. For en annen gruppe arter har imidlertid tilbakegangen fortsatt og fortsetter fremdeles. Eksempler her er enkeltbekkasin, linerle og stær, med stor og til dels alarmerende tilbakegang.

Noen arter har imidlertid klart seg bedre. Gulspurven er sterkt knyttet til jordbrukslandskapet, og har vært meget stabil under hele denne perioden, etter tilbakegangen (sprøytemidler) på 50- og 60-tallet. Tornsanger er eksempel på en art som har økt sin bestand, det samme gjelder noen andre arter knyttet til skog og kratt.

Det viser seg også at disse mønstrene er svært like i ulike regioner, samme tendens finner en også i finske undersøkelser. Norge??

Åke Berg redegjorde for sitt arbeid med å relatere jordbrukslandskapets fuglefauna til ulike landskapselementer og miljøfaktorer.

Philip Chiverton viste effekter av bruk av ulike plantevernmidler på forekomst av insekter, og viste klare effekter på adferd, kullstørrelse og overlevelse av rapphøne og fasan.

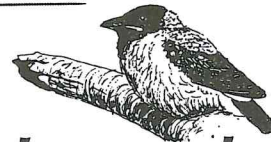
Henrik Smith hadde et svært interessant foredrag om stær og beitemark. Her ble stærens miljøkrav ble satt i relasjon til hvordan de er fordelt i landskapet. Stæren utnytter lite åkermark, men mye ruderatmark og beitemark. Ungeproduksjonen er avhengig av god tilgang på føde, men dersom transporten (flytiden) blir for lang vil ungeproduksjonen bli redusert. Hans konklusjoner mht praktiske tiltak var klare;

- 1) bevar naturlig beitemarker selv om de er små;
- 2) bevar gressbevokste kantsoner og habitatfragment,
- 3) bevar reirplasser (hule trær, fuglekasser) i nærheten av beitemark.

Anders Wirdheim redegjorde generelt for situasjonen for fugl i Jordbrukslandskapet. Spesielt pekte han på at source-sink problematikken lett kan gi inntrykk av at situasjonen er mindre alvorlig enn den egentlig er. En kjenner flere eksempler på at hekkebestander i jordbrukslandskapet trenger tilførsel av fugl fra andre biotoper for å overleve. Slik sett kan populasjonsstudier lett gi et for positivt inntrykk av bestandsutviklingen.

Til slutt redegjorde Carl-Johan Lindén for EUs framtidige jordbrukspolitikk gjennom Agenda 2000.

Under sluttdiskusjonen befant jeg meg på veg til Arlanda. Det er som med stæren, lange transportetapper koster mye!

LOMMEN, ISSN 1102-6553 är en tidning för medlemmar i NORDISKA FÖRBUNDET FÖR KULTURLANDSKAP.

STYRELSEN tar emot idéer och svarar på frågor om förbundet. Det går bra att kontakta vem som helst. Den som har ordet "kontakt" efter sitt namn har dock som särskild uppgift att hålla det nationella medlemsregistret aktuellt.

Årsavgiften är 200 kronor eller 150 mark för enskilt medlemsskap och 30 kr resp 20 mk för familjemedlemmar. Studenter och pensionärer betalar 100 kr resp 75 mk. Institutioner kan betala 800 kr eller 600 mk, vilket ger vissa förmåner.

ORDFÖRANDE

Lisbeth Prøsch-Danielsen, Riddervoldgate 17 b
N-7016 TRONDHEIM. Tel +47 73 93 91 15
Arbete: Arkeologisk museum, Boks 478,
N-4001 STAVANGER. Tel +47 51 84 60 68,
Privat +47 51 84 60 27, Fax +47 51 84 61 99
Email: lisbeth@ark.museum.no

VICE ORDFÖRANDE

Annmaj Rönning, Biskopsgatan 1 bost 12,
SF-20500 ÅBO. Tel +358-2-251 32 40.
Arbete: Åbo landskapsmuseum, PB 286, SF-20101 ÅBO.
Tel +358-2-262 04 24, Fax +358-2-235 64 91.

SEKRETERARE

Gunvor Gustafson, Sunnansjö 2534, S-824 60 DELSBO.
Tel +46-(0)653-770 52, Fax +46-(0)653-770 97.
Arbete: Hälsinglands museum, Storgatan 31,
S-824 32 HUDIKSVALL.
Tel +46-(0)650-196 12, Fax +46-(0)650-381 86.

KASSÖR

Per Grau Møller, kontakt, Egevej 1, Nr. Lyndelse,
DK-5792 ÅRSLEV. Tel +45 65 90 22 40.
Arbete: Kartografisk Dokumentationscenter, Odense
Universitet, Campusvej 55, DK-5230 ODENSE.
Tel +45 65 57 21 04, Fax +45 65 93 29 74.
Email: pgm@hist.ou.dk

Kurt Borella, Tornebjerggårdsvej 5,
DK-3400 HILLERØD. Tel +45 48 17 41 81.
Arbete: Allerød kommune, Vassingrødvej 2,
DK-3540 LYNGE.
Tel +45 48 18 80 66, Fax +45 48 18 78 46.

Liisa Eerikäinen, kontakt, Vipunenvägen 14,
SF-00610 HELSINGFORS. Tel +358-9-79 17 54.
Arbete: Museiverket, PB 187, SF-00171 HELSINGFORS.
Tel +358-9-40 50 200, Fax +358-9-40 50 211.

Cristina Prytz, kontakt, Wäsby gård, S-640 25 JULITA.
Tel +46-(0)150-915 26, +46-(0)708-16 37 96.
Arbete: Julita Sveriges lantbruksmuseum, S-640 25 JULITA.
Tel +46-(0)150-912 90, Fax +46-(0)150-91 309

Geir Sør-Reime, kontakt, Haugliveien 10
N-4030 HINNA. Tel +47 51 89 66 61.
Arbete: Rogaland fylkeskommune, Kulturavdelingen,
Postboks 798, N-4001 STAVANGER.
Tel +47 51 51 68 55, Fax +47 51 51 66 74.
Email: gsr.adm@rogaland.f.kommune.no

Akse Østebrot, Marie Wexelsensvei 4,
N-7045 TRONDHEIM. Tel +47 73 91 86 69.
Arbete: Direktoratet for naturforvaltning, Tungasletta 2,
N-7005 TRONDHEIM. Tel +47 73 58 05 00,
direkt +47 73 58 05 83, Fax +47 73 91 54 33,
Email: akse.ostebrot@dnpost.md.dep.telemex.no

Styrelsens kontakter på Island, Färöarna och Åland är

Birgitta Spur, Sigurjón Olafsson Museum,
Laugarnestanga 70, IS-105 REYKJAVIK.
Tel +354 553 29 06, Fax +354 581 45 53.

Símun Arge, Føroya Fornminnisavn
Hoivik, PB 1155, FR-110 TÓRSHAVN.
Tel +298 10 700

Marita Karlsson, V. Skolgatan 1,
SF-22100 MARIEHAMN. Tel +358-18-16 887.
Arbete: Landskapsstyrelsen, PB 60,
SF-22101 MARIEHAMN.
Tel +358-18-25 000, Fax +358-18-17 440.

REDAKTÖR

Kelvin Ekeland, Järnväggsgatan 1A, S-171 63 SOLNA.
Storgatan 14 S-824 43 HUDIKSVALL.
Tel +46-(0)8-735 64 56, +46-(0)650-978 04,
Fax +46-(0)8 698 10 42 Email kee@environ.se

Postgirokonton finns i respektive land

Danmark: 8 96 50 80 (c/o Per Grau Møller)

Finland: 8 000 54-1099 421 (c/o Liisa Eerikäinen)

Norge: 080 14 51 14 32 (c/o Geir Sør-Reime)

Sverige: 77 52 09-0 (c/o Cristina Prytz)

- Jag är en man i mina sämsta år!

- Jag glömmer aldrig ett ansikte, bara vem det tillhör.